

UN RECULL D'ESTATUTS DEL CAPÍTOL DE LA SEU D'URGELL (1287-1328)

(ACU, ms. afegit 1, *olim* ms. 7)

per MARC SUREDA I JUBANY¹

RESUM

Vers 1330, a la catedral de la Seu d'Urgell es copià un volum que contenia una sèrie de constitucions i estatuts promulgats pel bisbe i els canonges durant les dècades anteriors, a més d'altres textos de tipus normatiu. Aquests estatuts capitulars, comparables a d'altres redactats en la mateixa època en altres seus catalanes i europees, s'agruparen amb l'objectiu de regular millor el funcionament de la comunitat catedralícia, tant des del punt de vista cultural com, particularment, pel que feia a la seva gestió econòmica. N'oferim un breu comentari i l'edició.

Paraules clau: La Seu d'Urgell, capítol catedral, estatuts capitulars, segle XIV.

ABSTRACT

Around 1330, in la Seu d'Urgell cathedral a volume was copied, containing a series of constitutions and statutes promulgated by the bishop and the canons during the previous decades, together with other normative texts. These capitular statutes, comparable to other that were written in the same time in other catalan and european sees, were put together with the aim of a better regulation for the functioning of the cathedral community, from a liturgical point of view as well as, particularly, concerning economical management. A brief commentary and the edition of the text are offered.

Keywords: La Seu d'Urgell, cathedral chapter, capitular statutes, 14th century.

1. Aquest treball s'emmarca en el projecte de recerca «Organización funcional de los espacios en sedes episcopales de la Cataluña Vieja (I): Seu d'Urgell, Elna, Girona y Vic (s. IX-XII). Análisis tecnológicos y documentales de arquitectura y programas visuales (HAR2009-13211, subprograma ARTE)» del MCYT, dirigit pel Dr. Gerardo Boto. L'autor manifesta el seu agraïment a Mn. Benigne Marquès, a Mn. Miquel dels S. Gros i, especialment, als col·legues Carles Gascón i Lluís Obiols, gràcies als quals han estat possibles esmenes esmenes pertinents i no poques millores.

CONTEXT CODICOLÒGIC I DESCRIPCIÓ

El text que presentem es troba als primers tretze folis del manuscrit anomenat «afegit 1» («añadido 1»), abans ms. 7, de l'Arxiu Capitular d'Urgell. El volum ja ha estat descrit en un estudi relativament recent.² Es tracta d'un còdex miscel·lani, més aviat un conjunt de quaderns de pergami relligats junts amb fulls i plec de paper afegits, que conté documentació diversa vinculada al funcionament i regulació del capítol urgellès: a més dels nostres estatuts (f. 1r-13, un quaternió i un ternió) hi trobem un altre recull similar del segle xv (f. 13v-25v), un altre dels segles xvi i xvii (f. 26r-35v, 48r i v i 53r-54v) i una sèrie de constitucions emanades de concilis provincials tarraconenses, agrupades en un recull del segle xiv³ (f. 41r-47v) i un altre del segle xvi (f. 37r-39v). A més, hi ha altres textos intercal·lats, aprofitant espais lliures en els quaderns de pergami o simplement papers inclosos, entre els quals podem esmentar una llista de cardenals del segle xiv, un recull de correspondència entre el capítol d'Urgell i els de Pàmies (o Pamiers) i Palència, altres cartes o una llista moderna de privilegis canònics. En el seu estat actual, el volum és fruit d'una reorganització que implicà retallar els folis i numerar-los amb xifres aràbigues a l'angle superior dret del *recto*. Allí mateix hi ha restes, a voltes retallades, d'una numeració més antiga, en xifres romanes, que demostra que els quaderns havien estat ordenats d'una altra manera.

Ací comentem i transcrivim només l'aplec més antic d'estatuts i constitucions, promulgats durant els pontificats dels bisbes Guillem de Montcada (1294-1308), Ramon de Trebailla (1309-1326) i Arnau de Lordat (1327-1341). El recull consisteix en setanta-dos paràgrafs amb els seus títols; en l'edició, hem atorgat un número entre claudàtors a cadascun dels paràgrafs per facilitar-ne la cita. Són escrits en lletra gòtica cursiva documental de notable qualitat, gairebé cancelleresca, que es pot datar còmodament dins de la primera meitat del segle xiv; l'any de promulgació dels estatuts més moderns (1328) i la presència del bisbe Arnau de Lordat al concili provincial tarraconense de 1334⁴ són dades que permeten precisar la data de la còpia en aquests inicis de la quarta dècada del segle. El text es disposa en dos corondells d'unes trenta-sis línies cadascun. La tinta és de color sèpia, llevat dels títols dels paràgrafs i dels calderons, per als quals s'emprà tinta vermella. Als marges de cada estatut o paràgraf és habitual trobar-hi l'any de la respectiva promulgació en xifres aràbigues i

2. A. GARCÍA GARCÍA (dir.), *Catálogo de los manuscritos jurídicos de la Biblioteca Capitular de la Seu d'Urgell*, La Seu d'Urgell, 2009, p. 420-426, amb una bona descripció de la resta de continguts del volum.
3. J. M. PONS GURI, «Constitucions conciliars *Tarraconenses* (1229-1330)», *Analecta Sacra Tarraconensia*, XLVIII (1975), p. 310-363.
4. C. BARAUT, J. CASTELLS, B. MARQUÈS, E. MOLINÉ, «Episcopologi de l'Església d'Urgell, segles vi-xxi», *Urgellia*, XIV (1998-2001), p. 60.

un numeral gairebé sempre consecutiu (són legibles del 29 al 49), ambdós afegits posteriorment, en època moderna, probablement en el mateix moment que es reféu el volum i es donà la numeració aràbiga als folis. També d'un moment tardà, potser ja del segle XVIII, són algunes altres notes marginals molt breus que resumeixen el contingut d'un determinat estatut o en destaquen l'interès [fig. 1]. Tots aquests afegits s'indiquen a l'edició mitjançant nota al peu.

En l'estudi citat ja es remarcava que les característiques d'aquests estatuts són les mateixes que les de les constitucions dels concilis tarracònens del segle XIV dels folis 41r-47v (dos quaderns de dos bifolis cadascun), fins al punt que es pot afirmar que uns i altres foren copiats per la mateixa mà.⁵ Originalment, doncs, tots aquests textos devien formar part d'un mateix volum de tipus normatiu. Posteriorment, amb aquests i amb altres quaderns es compongué el volum que tingué la numeració de xifres romanes. Això degué tenir lloc almenys al segle XVI, puix que aquesta numeració revela que entre els estatuts i les constitucions s'hi col·locaren unes altres constitucions provincials datades el 1517. La darrera reorganització del còdex, que el deixà en el seu estat actual i afegí la numeració aràbiga, es féu amb el criteri d'agrupar al principi del volum tots els estatuts, i al final totes les constitucions provincials. Ens fa l'efecte que aquesta darrera composició degué fer-se a finals de l'època moderna, potser ja dins el segle XIX, en què poden datar-se els documents afegits més tardans. Això demostra que el volum, tot i que desfigurat i recompost diverses vegades, continuà resultant útil al capítol i als seus administradors fins ben tard, probablement fins a la desaparició del sistema de prebendes capitulars, que s'extingí definitivament arran del concordat de 1851.

Segurament, doncs, quan Villanueva explorà l'arxiu capitular de la Seu entre març i juny de 1806⁶ trobà el volum en aquest estat. El savi dominic el consultà i n'extragué no poques notícies útils a l'hora de complementar eficientment tant el comentari històric sobre el capítol urgellès com l'episcopologi diocesà, especialment en els pontificats de Guillem de Montcada, Ramon de Trebailla i Arnau de Lordat.⁷ El comentari que Villanueva fa de la correspondència entre els capítols de la Seu, Pamiers i Palència, amb l'esment de cartes i papers inclosos al plec però fora dels quaderns de pergamí, representa un testimoni addicional de l'estat del volum en aquell moment, probablement gairebé ja tan miscel·lani i barrejat llavors com ho és en l'actualitat.

5. A. GARCÍA (dir.), *Catálogo...*, p. 425.

6. J. VILLANUEVA, *Viage literario á las Iglesias de España. IX. Viage a Solsona, Áger y Urgel*, València, 1821, p. 151.

7. Idem, vol. IX, p. 162-187, i vol. XI, *Viage a Urgel*, Madrid, 1850, p.109-113. Com ell, també han usat el contingut del volum –puntualment o intensament– altres treballs sobre la catedral i sobre els bisbes d'Urgell, com J. PUIG i CADAFALCH, col. P. PUJOL i TUBAU, *Santa Maria de la Seu d'Urgell*, Barcelona, 1918 o, sobretot, C. BARAUT, J. CASTELLS, B. MARQUÈS, E. MOLINÉ, «Episcopologi...».

1309

Constitutionis Ecclesie Vegellen

Nuntius uniusq[ue] nos p[ro]mittit
 de beata Caes[ar]ia Berengario de
 Argilago Vegellen et v[er]o anno
 in Hierosolimo garriga de Luminiana
 Archiep[iscop]o Arnaldis de celeis decano Petrus
 sic sp[irit]um p[re]sentor[um] Guillmo b[er]n[ard]o loda
 re Dummo d[omi]ni s[an]c[t]i columba Hamido d[omi]ni
 lala Bernado de conduninis Guillmo
 de ap[osto]lica Petrus Johans Guillmo d[omi]ni
 carius Engaio de portalla mag[ist]r[us] b[er]n[ard]o
 lomo et Jacobo casti Canon[us] Ecclesie Vegel
 len p[er] pulsatione Campana ad Cap[it]ul[um] r[ati]o
 ut Cap[it]ul[um] congregat[um] ad subs[er]p[er]a in solito
 loco ut moris e[st] in Eccl[esi]a Vegellen Interde
 tes q[ui]e Eccl[esi]a e[st] diuino officio destituta
 et i[n] pl[ur]ib[us] deformata Volentes ip[s]um aff
 rantes ut Eccl[esi]a Vegellen q[ui] collapsa e[st] q[ui]da
 modo i[n] diuino officio faciendo i[n]stituti debuit
 r[ati]o q[ui]e reformet[ur] s[e]c[un]d[u]m antiq[ua]s et bonas ob
 suetas antiq[ua]s consuetudines et i[n]stitutiones
 a n[ost]ris p[re]decessorib[us] d[omi]nas i[n] diuino officio
 sup[er]p[re]d[er]e Concedimo os i[n]simul r[ati]o uniusq[ue]
 nem unanimit[er] recordit nem nemi distre
 paner[um] uob[is] tenendo d[omi]ni frat[er] Dummo
 dei gra[ti]a Pleco Vegellen ac ex pu
 sion s[e]c[un]d[u]m ap[osto]lice ostemato plena r[ati]o lib[er]am
 potestate reformandi et edouendi dea Eccl[esi]a
 ad debitu[m] officiu[m] exp[er]t[um] et i[n] meli[us] em[en]da
 cu[m] p[er] s[e]c[un]d[u]m d[omi]ni bonu[m] s[er]u[er]e t[er]m[in]i
 tuos ip[s]i Eccl[esi]e uob[is] uidebit exp[er]t[um] Co
 cedentes nichilomin[us] q[uo]d semel et plures et

quocumq[ue] opo erit possint sup[er] p[re]d[er]o diuino
 officio lib[er]e ordinari et penam ac p[er]noscant
 p[er] uile uidiat et et oportu[m] p[er]noscant
 p[er] nos r[ati]o successores n[ost]ros nos r[ati]o g[er]ant
 et firmis p[er]petuo h[ab]ere sub obligatione
 noz n[ost]ror[um] quicquid sup[er] p[re]d[er]o diuino officio
 d[omi]nas quomlib[et] ordinandi. D[omi]ni et actum
 xy b[er]n[ard]o nouemb[er]i Anno d[omi]ni m[illesimo] ccc[iesimo] nono

Sequitur pronunatio

Unde nos off[ic]iar[um] Hamido dei gra[ti]a
 in p[re]d[er]o attendentes q[uo]d dea Eccl[esi]a a
 m[ul]tis i[m]p[er]io e[st] fuit diuino officio desti
 tuta et i[n] pl[ur]ib[us] deformata. Volentes ip[s]um
 affrantes ut dea Eccl[esi]a q[ui] collapsa e[st] q[ui]da
 modo i[n] d[omi]no officio faciendo i[n]stituti debuit
 et q[ui]e reformet[ur] s[e]c[un]d[u]m antiq[ua]s et bonas ob
 suetas consuetudines r[ati]o i[n]stitutiones a n[ost]ris
 p[re]decessorib[us] d[omi]nas sup[er] d[omi]no officio su
 p[re]d[er]e Cupientes ut e[st] diuino augme
 tet[ur] ex potestate n[ost]ra a n[ost]ro uenabili Cap[it]u
 lulo redder[et] ut ex forma q[ui]missi n[ost]re
 conati et et ex n[ost]ra ordinata iudicacione
 r[ati]o off[ic]iar[um] cap[it]ulani s[an]c[t]i odonis r[ati]o u[er]o q[ui]d

Qum constet nob[is] q[uo]d Caes[ar]ia Vegellen r[ati]o
 antecessores sui i[n] d[omi]no deas osuadime
 r[ati]o obsequias habuit sub se Cap[it]ulani s[an]c[t]i
 odonis Quisq[ue] Cap[it]ulano ex d[omi]nas consue
 tudib[us] r[ati]o obsequias debet tene claus i[n]stru
 ctio Vegellen capis casulis et omnia u[er]o
 nimenta ut debet audire off[ic]ium p[re]latoz
 et Canonicoz i[n] i[n]firmis r[ati]o dare extra ma
 unecione cu[m] opo fuit et t[er]m[in]e Cap[it]ulano
 debet p[er] ad p[re]latoz r[ati]o Canonicoz i[n]stru
 cu[m] sollempnitate uidelicet cum sup[er]p[re]d[er]o capis

DE LA 'REGLA' ALS ESTATUTS CAPITULARS

Els paràgrafs que inclou la present edició constituïen les regles de funcionament de què el capítol de la Seu es dotà en un moment ja avançat de la seva història institucional. En certa manera, i en una perspectiva molt àmplia, es podria dir que suplien una «regla» que, com a tal, ja no era en aquells moments necessària.

Les normes de vida dels col·lectius clericals que, en els primers segles de l'Església, vivien a l'entorn del bisbe diocesà, al seu episcopi, s'inspiraven en els textos del Nou Testament. Molts bisbes, com el propi Agustí d'Hipona, redactaren consells i regles per a les seves comunitats; també els concilis, com especialment a Hispània el IV de Toledo (633), promulgaren cànons adreçats a elles. Sota la influència, entre d'altres, de la regla instaurada pel bisbe Crodegang a la seva seu de Metz a mitjan segle VIII, Lluís el Pietós volgué impulsar l'elaboració d'una normativa general per al clergat de les catedrals de l'Imperi Carolingi, que es promulgà al Concili d'Aquisgrà de l'any 816. En aquest text s'hi inclogué una bona proporció de textos de la tradició hispana, entre ells molts d'Isidor de Sevilla, present ell mateix al citat concili toledà.⁸ Al mateix ritme que els diferents territoris de la meitat nord de l'actual Catalunya s'anaren integrant a l'Imperi, les seues catedralícies (Elna, Girona, Urgell, Barcelona, Vic) van ser doncs reorganitzades segons les directrius imperials i l'herència precedent.⁹ El text aquisgranès –que podem considerar que passà a ser de referència d'ençà del segle IX–, constituïa una normativa general més similar a un recull de consells o decrets que no pas a un text regular compost unitàriament com a tal.¹⁰ S'hi suavitzaven les exigències de vida comuna proposades amb més força per Crodegang –que sí que va escriure una regla pròpiament dita–, però el recull s'adreçava encara, en sentit general, a uns clergues que se suposava que havien de fer vida tots junts, encara que poguessin conservar béns propis.¹¹

Entorn de l'any 1000, els col·legis canònics de la Catalunya Vella experimentaren unes reformes –ara sí, segur– del tot determinants, en virtut

8. J.-Ch. PICARD, «Les origines des quartiers canoniaux», J.-Ch. PICARD (dir), *Les chanoines dans la ville. Recherches sur la topographie des quartiers canoniaux en France*, De Boccard, Paris, 1994, p. 15-25; E. CARRERO SANTAMARÍA, «*Ecce quam bonum et quam iocundum habitare fratres in unum*. Vidas reglar y secular en las catedrales hispanas llegado el siglo XII», *Anuario de Estudios Medievales* 30/2, 2000, p. 757-767; G. BOTO, «*Nova et vetera* en las canónicas catalanas», *Claustros románicos hispanos*, León, 2003, 305-306.
9. J. J. BAUER, «*Die vita canonica* der katalanischen Kathedralkapitel vom 9. bis zum 11. Jahrhundert», *Festschrift für Johannes Vincke*, Madrid, 1962, p. 83-90; E. CARRERO, «*Ecce quam bonum...*», 768-769; G. BOTO, «*Nova et vetera...*», p. 308; E. CARRERO SANTAMARÍA, «El claustro de la seu de Girona. Orígenes arquitectónicos y modificaciones en su estructura y entorno», *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, XLV, 2004, p. 190-191.
10. E. CARRERO, «La Seu d'Urgell, el último conjunto de iglesias. Liturgia, paisaje urbano y arquitectura», *Anuario de Estudios Medievales*, Vol 40, núm. 1 (2010), p. 272-273.
11. J.-Ch. PICARD, «Les origines...».

de les quals obtingueren, a grans trets, l'aspecte institucional que havien de mantenir fins al concordat de 1851. A Vic la reforma ja havia tingut lloc el 957, mentre que els altres capítols la visqueren a inicis del segle XI: a Barcelona el 1009, a Urgell el 1010 i a Girona el 1019. Aquesta reforma, en contrast amb les que tingueren lloc a partir de la segona meitat de segle –particularment, més tard, a les seus restaurades de la Catalunya Nova–, no representà l'adopció d'una nova regla, sinó que consistí bàsicament en la creació i consolidació d'un conjunt de rendes independents de la mensa episcopal. La reforma també va significar la consolidació de la presència d'una sèrie de càrrecs superiors o dignitats dins del capítol, alguns vinculats a l'antiga administració diocesana (l'ardiaca o ardiaques) i altres al funcionament de la catedral (el sagristà o el precentor), prebendes que normalment comptaven amb importants patrimonis propis. Sabem que la reforma motivà, en tots aquests llocs, la construcció de diferents edificis destinats al funcionament capitular (dormitori, refetor, sala capitular, etc.), tant pel que fa als actes de comunitat dels canonges com de cara a la vida comuna que degueren mantenir comunitats clericals subalternes, encara que el coneixement que tenim d'aquestes estructures és desigual en cadascuna de les seus esmentades.¹²

A partir d'aquest moment la preocupació principal dels canonges constistí en assegurar el correcte funcionament del culte catedralici i dels propis mitjans de vida, la qual cosa volia dir, particularment, garantir que no hi havia defectes ni desaprofitaments en la gestió de les possessions del col·lectiu. Per tant, en el moment en què es promulgaren i redactaren els estatuts capitulars urgellesos que són objecte del present treball, l'atenció que els antics capítols de regularitat aquisgranesa prestaven a una o altra regla de vida resultava molt secundària, car ja feia segles que els canonges no mantenien una vida comuna propera a l'estil monàstic. Còpies del text de 816 es troben en els llibres de cor dels capítols aquisgranesos catalans, per ser llegits durant els oficis, però al costat d'altres de similars¹³ i aparentment sense un valor normatiu rigorós. Era molt més important assegurar les tasques dels oficis capitulars i la bona gestió del patrimoni comú, perquè els incompliments de tasques encomanades sovint tenien

12. G. BOTO, «Nova et vetera...», p. 308-309. Els casos de la Catalunya Vella també han estat glossats en relació al procés documentat a Girona, a M. SUREDA, *Els precedents de la catedral de Santa Maria de Girona*, tesi doctoral, Universitat de Girona, 2008, p. 694-706 (www.tdx.cat).

13. Podem citar, com a mínim, els exemplars del text d'Aquisgrà presents a Vic i confegits als segles X i XI (ACV, mss. 128c i 44) i el de Girona, en una versió del segle XIV (ACG, ms. 11) (M. SUREDA, *Els precedents...*, p. 694-695). Però a les biblioteques indistintament catedralícies o canòniques hi havia en efecte altres regles d'àmplia difusió que podien ser emprades com a textos edificants, com la de sant Benet o la de sant Ruf (M. SUREDA, «Litúrgia i cultura en una canònica medieval catalana: un inventari de la biblioteca de santa Marfà de Besalú (1429)», *Miscel·lània Litúrgica Catalana*, XX (2012), p. 326 i 329-331).

una relació amb defectes de gerència. Per això els capítols tingueren la necessitat de dotar-se no pas de noves regles, sinó en canvi d'estatuts que regulaven aspectes imprevistos o esmenaven les deficiències en aquest funcionament segons l'estructura particular de cada corporació i la seva evolució històrica. Cada any, i particularment durant els capítols pasquals (la reunió més solemne de l'any), es debatien les qüestions d'aquesta mena i es prenien els acords pertinents. Quan la quantitat i la diversitat de les estructures capitulars i de les normatives que s'anaven generant va ésser notable i quan la complexitat del funcionament i de la gestió dels béns féu molt difícil una regulació basada exclusivament en el costum, calgué redactar i donar forma a les col·leccions normatives. Podien fer-ho els capítols pel seu compte o bé -com succeí moltes vegades- podia fer-ho el bisbe, no pas poques vegades amb l'acord dels capitulars, sovint per resoldre circumstàncies de crisi més o menys puntuals.¹⁴

En resum, doncs, denominem a grans trets «estatuts capitulars» els volums que contenen, d'una manera més o menys sistemàtica, compilacions de documents, normatives i acords presos en les reunions dels canonges o promulgats pels bisbes, que interessen la regulació del funcionament de la catedral i dels seus oficis, i específicament dels mecanismes administratius dels béns de la mensa capitular. La composició del volum tenia com a resultat la possibilitat de consultar fàcilment els acords presos o els estatuts promulgats per part dels responsables de fer-los complir. No es tracta doncs de *corpora* generats de manera unitària, tot i que es compilessin en un sol volum, encara que en ocasions una bona part (com el principi del text ací estudiat) pugui provenir d'una sola promulgació. Es pot dir per tant que, d'una manera si es vol remota, els estatuts capitulars se situen en la tradició compositiva de la mateixa regla aquisgranesa, tot i que amb dues diferències bàsiques: que no s'ocupen de regular la vida privada dels canonges i que emanen de les decisions de cada capítol reunit com a tal i, si de cas, de l'arbitratge dels bisbes respectius sobre aquestes decisions i costums, però no pas d'altres instàncies superiors.

Als segles XIII-XIV van proliferar aquesta mena de redaccions: foren segles de canvis en la història dels capítols de l'Europa occidental, en què les estructures generades a partir del segle XI ja s'havien modificat prou, arribant en alguns llocs a estats de desordre i fins de degradació que demanaven una reforma urgent. En tot cas, les regles de funcionament en ús a partir de llavors ja necessitaven sistematització i fixació per escrit. Els exemples serien interminables si els volguéssim citar exhaustivament. A Anglaterra, per exemple, el capítol de Salisbury renovà el 1214 els estatuts del darrer quart del segle anterior, en ocasió d'haver traslladat la catedral,

14. K. EDWARDS, *The English Secular Cathedrals in the Middle Ages*, Manchester, 1949, p. 23 i 115-120; C. VIOLANTE, «Prospettive e ipotesi di lavoro», *La vita comune del clero nei secoli XI e XII*, Milano, 1962, p. 12.

i els tornà a compilar el 1319 en un recull molt detallat; a Lincoln l'anomenat *Black Book*, que conté els estatuts, es redactà vers 1300; a Chichester, Hereford, Exeter i York, això succeí en moments diferents del segle XIII o inicis del següent.¹⁵ Al Llenguadoc –on els estatuts proliferaren sobretot, aparentment, a remolc dels projectes episcopals de reforma dels capítols–, veiem que els bisbes d'Apt promulgaren nous estatuts el 1277 i el 1372; a Vaison se'n redactaren uns el 1252; a Magalona, determinats desordres accentuats al llarg del segle XIII culminaren amb la redacció de nous estatuts el 1331 i 1339, per mandat episcopal.¹⁶ A Catalunya, el primer volum vigatà fet completament sota aquesta perspectiva degué ser el col·lectari redactat el 1366 per manament del bisbe Ramon de Bellera (ACV, cal. 31, ms. 24), que conté estatuts promulgats entre 1293 i 1346, semblantment al text urgellès que estudiem; uns altres encapçalen la consuetu de 1447 (ACV, ms. 18). També cap a mitjan segle XIV es compilà l'anomenat *Llibre Verd* de la Catedral de Girona (ACG, ms. 7), amb nombrosos estatuts d'aquesta mena de principis de segle, encapçalats però pel document d'institució de la canònica (1019) i per l'estatut de reconstrucció del cap de la seu (1312)¹⁷, que confirmen el caràcter miscel·lani del volum, similar per tant també a un simple cartoral. De la mateixa manera, no deu ser casual que, també en aquests segles, a moltes seus catedralícies catalanes (Vic, Elna, Barcelona, Girona, Lleida, Roda, Tarragona) es redactessin o renovessin les consuetes respectives.¹⁸

Els estatuts urgellesos objecte del present article responen doncs perfectament a aquest mateix model que, pel que veiem, es consolidà a les nostres seus al segle XIV, alhora que en constitueixen un dels exemples més antics. Diversos factors devien propiciar la seva redacció. D'una banda, les encara recents reformes del bisbe Guillem de Montcada, promulgades el 1299,¹⁹ representaven un nou marc de funcionament al qual la catedral s'anava adaptant; les constitucions del bisbe Ramon de Treballa de 1309 ja havien intentat plasmar la nova situació, però altres disposicions ho havien anat perfilant en les dècades posteriors. A més, vers 1334, el bisbe

15. K. EDWARDS, *The English Secular Cathedrals...*, p. 24-25.

16. Y. ESQUIEU, *Autour de nos cathédrales. Quartiers canoniaux du sillon rhodanien et du littoral méditerranéen*, Paris, 1992, p. 40-43. Els completíssims estatuts de Magalona de 1331-1339 foren editats per A. GERMAIN, *Maguelonne sous ses évêques et ses chanoines*, Montpellier, 1869, ap. XL, p. 219-288; han estat reimpressos recentment.

17. ACG, *Llibre Verd*, ms. 7. En aquesta seu també es conserva un volum confegit vers 1273 (ACG ms. 11: martirologi, regla aquisgranesa i perícopes evangèliques) en espais buts del qual també es copiaren alguns estatuts de finals del segle XIII, però de manera aparentment no sistemàtica.

18. J. JANINI, *Manuscritos litúrgicos de las bibliotecas de España. II. Aragón, Cataluña y Valencia*, Burgos, 1980. La consuetu d'Urgell s'havia elaborat al segle XII (M. S. GROS, «La consuetu antiga de la Seu d'Urgell, Vic, M. E., ms. 131». *Urgellia*, I (1978)) i per això no en trobem una nova versió fins al segle XV (ACU, ms. 2048).

19. J. VILLANUEVA, *Viage literario IX*, p. 180, idem, *Viage Literario XI. Viage á Urgel*, Madrid, 1850, p. 108-109; C. BARAUT, J. CASTELLS, B. MARQUÈS, E. MOLINÉ, «Episcopologi...», p. 58.

Arnau de Lordat, acabat de tornar de Tarragona, degué voler tenir una bona compilació de constitucions conciliars tarraconenses. Això no devia estar del tot deslligat dels conflictes que simultàniament mirava de resoldre amb Roger Bernat de Castellbò i Arnau Roger de Pallars, els quals abans havien envaït la ciutat d'Urgell:²⁰ si les constitucions tarraconenses invocaven el recolzament metropolità, que ja s'havia viscut a Urgell en el segle anterior,²¹ els estatuts capitulars contribuïen a garantir el funcionament d'una catedral recentment amenaçada, un cop més, d'inestabilitat, guerra i ruïna. És ben comprensible que tot plegat generés la primera redacció del volum ACU ms. afegit 1, *olim* ms. 7.

EL CONTINGUT DELS ESTATUTS

Al catàleg de García²², el text que estudiem va ser dividit en dues meitats designades amb títols ficticis (no inclosos al manuscrit) però ben adequats al contingut: *ordinatio officiorum* (f. 1-4r) i *statuta singula* (f. 4r-13r). En efecte, els primers paràgrafs (núm. 1-28) resulten ser unes constitucions promulgades el 1309 pel bisbe d'Urgell Ramon de Trebailla, llavors tot just electe, a petició del capítol, davant les deficiències que s'havien observat en el funcionament de la catedral, tot i que almenys en part deuen recollir el redactat de normatives anteriors, prèvies o posteriors a la reforma de 1299.²³ La resta de paràgrafs (núm. 29-72) contenen estatuts emanats de diferents capítols pasquals tinguts entre 1287 i 1328, majoritàriament centrats en l'administració de les pabordies, però també relatius a determinades activitats vinculades amb la litúrgia o amb la creació d'altres oficis menors per al sosteniment del culte o el servei del col·lectiu. Tot plegat reflecteix l'estat del clergat catedralici i del seu funcionament després de la reforma de 1299. En funció d'aquests aspectes –estructura capitular, oficis subalterns i funcionament econòmic– s'organitza el comentari del text.

El capítol pròpiament dit: prelats i canonges

Sant Ramon de Penyafort ja es queixava del fet que poques coses dins l'Església estaven subjectes a una variabilitat tan gran com l'estructura dels capítols catedralicis²⁴. En efecte, dins d'un esquema general (dignitats, canonges, beneficiats o clergues amb responsabilitats comunitàries, beneficiats simples) la variació fou notable dins la mateixa Catalunya. El

20. C. BARAUT, J. CASTELLS, B. MARQUÈS, E. MOLINÉ, «Episcopologi...», p. 60.

21. C. GASCÓN, «Els anys més convulsos de la Seu d'Urgell: el comte de Foix, el vescomte de Castellbò i els càtars», M. CASTIÑEIRAS, J. VERDAGUER (dir.), *La Princesa Sàvia. Les pintures de santa Caterina de la Seu d'Urgell* (catàleg d'exposició), Vic-Barcelona, 2010, p. 39-48.

22. A. GARCÍA (dir.), *Catálogo...*, p. 420.

23. C. BARAUT, J. CASTELLS, B. MARQUÈS, E. MOLINÉ, «Episcopologi...», p. 59.

24. P. H. FREEDMAN, *Tradició i regeneració a la Catalunya medieval*, Barcelona, 1985, p. 84.

text present ens ajuda a escatir la forma que prengué aquest col·lectiu en el cas concret del bisbat d'Urgell a inicis del segle XIV, tant pel que fa als capitulars pròpiament dits com quant als altres oficis que comentarem més endavant.

La primera de les dignitats del capítol d'Urgell, immediatament per sota del bisbe, era el degà. A diferència d'altres seus catalanes, que només el veieren aparèixer a finals del cinc-cents, el deganat fou creat a Urgell força abans, el 1299, en substitució del prior que s'esmenta a la documentació anterior.²⁵ Li era reservada la funció cabdal de presidir i regir el capítol, així com altres comeses litúrgiques rellevants, com ara fer el *mandatum* en absència del bisbe (paràgraf 20). Per sota d'ell, la segona dignitat era la de sagristà. Als estatuts no se'n descriuen les funcions, però de diversos paràgrafs deduïm que era el cap i responsable de tota una sèrie d'oficis capitulars dels quals parlarem més endavant, destinats a garantir el funcionament del culte catedralici. A continuació hi havia els ardiaques, que igual que al capítol de Girona –i a diferència dels de Vic i Barcelona– eren més d'un. El 1309 eren set, dels quals cinc eren antics (ja és aquesta la xifra que es documenta al segle X)²⁶ i dos havien estat afegits durant el pontificat del bisbe Guillem de Montcada (paràgrafs 10-16). Rebiem els títols d'ardiacà d'Urgell, d'Urgellet i de la Vall d'Andorra, de Berga, de Solsona, del Pallars Sobirà, de Llimiana i de Cerdanya. Els cinc primers, els més antics, havien tingut altres noms (d'Aristot, de Cerc, de Ger, d'Ars i de Prats respectivament), per bé que, tal com ja havia deduït Villanueva, amb anterioritat la seva denominació degué ser variable, i segurament sense connexió amb una autèntica estructuració diocesana, com es documenta també per a Girona al segle XII.²⁷ Se'ls reservaven funcions culturals comunitàries: tenien encomanada la presidència de les celebracions durant les setmanes, respectivament, de Pasqua, Rams, Pentecosta, Assumpció, Nadal, Candelera i Tots Sants i de proclamar l'Evangelí i assistir el bisbe en les misses que aquest celebrés (paràgraf 10); també de cantar les epístoles i l'Evangelí els diumenges i festes dobles d'apòstols i evangelistes, en les quals es podien fer substituir per canonges, i per altres clergues en les altres festes (paràgraf 25). Aquestes tasques litúrgiques sembla que es corresponen amb un origen diaconal del càrrec. Per als dos ardiaques més recents es preveu que acompleixin el servei només quan ja disposin plenament de les seves rendes (paràgrafs 15 i 16). Això permet suposar que la primera versió d'aquest text fou redactada quan encara calia consolidar aquestes noves prebendes, probablement en el moment de la seva

25. J. J. BAUER, «*Die vita canonica...*», p. 107.

26. E. CARRERO, «*La Seu d'Urgell...*», p. 274.

27. J. VILLANUEVA, *Viage literario IX*, p. 185. Per al cas de Girona, vegeu E. MALLORQUÍ, *Parròquia i societat rural al bisbat de Girona, segles XIII-XIV* (tesi doctoral), Girona, 2007, p. 301, nota 34.

institució. Amb la reforma de 1488 els ardiaques passaren a ésser només quatre, que és la xifra que trobem d'ençà de 1598 a les visites *ad limina*.²⁸ Finalment, el precentor (paràgraf 19) tenia encomanades les funcions habituals –direcció del cant litúrgic i regiment de les cerimònies– i s'havia de proveir d'un succentor o subaltern. Eren tantes les tasques que se li encomanaven, algunes menudes, que en el mateix estatut es regula que no sigui castigat amb duresa per incompliments puntuals, ans només si reincideix. Degué ser també una dignitat capitular l'abadia de Sant Miquel, que fou però eliminada en suprimir-se la comunitat el 1299, com veurem. El 1309 hi havia doncs a Urgell un total de deu dignitats, que tradicionalment rebien el títol de *prelati*²⁹ i que eren unides a canonicats, car podien ser privades de canònica porció en cas d'incompliment de les obligacions (paràgraf 21).

Els canonges de la catedral d'Urgell només son esmentats lateralment en diversos dels estatuts. Enlloc d'aquest recull, per exemple, no se'ns parla del nombre dels canonges, però diverses informacions ens permeten conèixer-lo i resseguir-ne els canvis al llarg del temps. Sabem que quan el bisbe Eriball confirmà la constitució de la canònica, en ocasió de dedicar la nova catedral l'any 1040, preveia l'existència de 40 canonges. El bisbe Pere Berenguer, l'any 1134, augmentà les prebendes fins a 45, però el 1195 calgué reduir-les a 30. El 1229, el llegat Joan d'Abbeville en decretà 33 i finalment el 1488, en temps del bisbe Pere de Cardona, van ser reduïdes a 21 o 20, que és la quantitat que trobem gairebé sense variacions en les visites *ad limina*.³⁰

El nou canonge, com és habitual en altres indrets, era conduït al capítol pel degà, on jurava els estatuts i costums de l'Església d'Urgell sobre els Evangelis i era rebut amb el bes de la pau pel bisbe i els altres capitulars (paràgraf 20). Ser canonge comportava el dret de veu i vot al capítol i l'assignació de la prebenda respectiva en diner i en espècie, fins i tot en absència si aquesta era per raó d'estudis (paràgraf 30, estatut de 1288; paràgraf 36, de 1298) o d'ocupar-se d'afers del capítol (paràgraf 64, estatut de 1323). Però d'ençà de 1290 (paràgraf 33) els canonges, així com els

28. J. VILLANUEVA, *Viage literario IX*, p. 181-182; E. MOLINÉ, «Les relacions de les visites *ad limina apostolorum* dels Bisbes d'Urgell, 1597-1821», *Urgellia*, IV (1981), p. 464, on també es detalla l'evolució posterior de l'estructura capitular. Les visites *ad limina* de totes les diòcesis catalanes, transcrites per J. M. Marquès i Planagumà, són accessibles a <http://www.arxiuadg.org>

29. J. VILLANUEVA, *Viage literario IX*, p. 197-203; C. BARAUT, J. CASTELLS, B. MARQUÈS, E. MOLINÉ, «Episcopologi...», p. 47; E. MOLINÉ, «Les relacions... », p. 464 i 473; el 1717 ja feia un temps que els canonges pretenien arrogar-se també aquest títol, en un context de conflictes jurisdiccionals entre capítol i bisbe.

30. Vegeu les referències de la nota anterior; també E. BERGER, *Les registres d'Innocent IV*, vol. IV, París, 1911, núm. 186. Caldria tenir present en cada moment, dins d'aquesta xifra, els dignataris externs que rebien porció canonical i tenien seient al cor, com l'abat de Gerri. J. VILLANUEVA, *Viage literario IX*, p. 181-182.

altres servidors amb dret a porció, no la podien obtenir si no acudien a l'ofici de matines o eren absents sense justificació, així com també n'eren exclosos els clergues casats, els que no havien estat encara tonsurats o els que simultàniament tenien obligació de residència en esglésies veïnes però les abandonaven per anar a la catedral a cercar la porció. Es vigilava també que la important dignitat canonical no perjudiqués els interessos del col·lectiu: d'ençà de 1316, si algú demanava una determinada gràcia a un canonge en tant que tal, aquest no la hi podia concedir sense que s'hagués debatut en reunió capitular (paràgraf 70). D'altra banda, l'accés al canonicat comportava, a banda de l'obligació de residència coral i d'exercir les tasques litúrgiques que comentarem, el mandat de guardar el secret capitular sota l'amenaça de greus penes (paràgraf 57, estatut de 1314) i de pagar, en ocasió de l'ingrés, una quantitat de quaranta sous que antigament es destinava a un dinar. D'ençà de 1287 es tractava de cent sous per a la confecció d'una capa pluvial (paràgraf 29); el 1311 ja eren dos-cents (paràgraf 51). Si un canonge obtenia prebenda de dignitat, però, no calia que pagués de nou. La promoció interna, de fet, degué ser un mecanisme habitual, com succeïa en altres indrets. Per exemple, repassant l'assignació de pabordies i béns del comú de 1337 veiem que Esteve de Pousclaus (*Puteo Clauso*), Guillem Pallarès i Berenguer de Portella, canonges el 1314, havien esdevingut respectivament degà (a més d'obrer i paborde de juny i d'octubre), ardiaca de Llimiana (a més de paborde de març) i ardiaca de Berga; Arnau de Lordat, sagristà el 1314, era llavors el bisbe, així com el seu antecessor, el bisbe Ramon de Trebailla, era el 1314 simple canonge.³¹

Les comeses principals dels canonges eren de tipus litúrgic. Al segle xi, quan sant Ermengol reformà la canònica, la seva tasca principal devia ser sobretot la residència coral i algunes tasques auxiliars, car el 1040, en dedicar la catedral, el bisbe Eriball parlava d'uns clergues anomenats *statores* que quedaven clarament subjectes als canonges dits «majors».³² Aquests *statores* foren uns preveres subalterns, segurament en número de dotze, en els quals requeria la celebració de les misses, com és normal en les catedrals de l'Europa medieval.³³ Degueren gaudir de prebendes

31. ACU, ms. 1016, f. 24-27v.

32. «(...) quadraginta canonici illic habeantur de illis qui in Ecclesia majores esse videntur cum suis clericis sibi subjectis qui statores sunt (...)». C. BARAUT, *Les actes de consagracions d'esglésies de l'antic bisbat d'Urgell (segles IX-XII)*, La Seu d'Urgell, 1986, doc. 54, p. 137. Vegeu també E. CARRERO, «La Seu d'Urgell...», p. 276.

33. E. CARRERO, «El claustro de la seu de Girona...», p. 203-205; E. CARRERO, «La Seu d'Urgell...», p. 272-273. Grups semblants però de menys bon definir es documenten a Vic el 1388 (M. SUREDA, «La catedral de Vic...», p. 337-339) o a Barcelona ja entrat el Renaixement (À. FÀBREGA i GRAU, *La vida quotidiana a la catedral de Barcelona en declinar el Renaixement: any 1580*, Barcelona, 1978, p. 27-30). L'ús del mot *stator* com a adjectiu al document de 1040 sembla deixar clar el seu significat de «substituts». El nom, de fet, també es documenta en altres indrets com la seu de Girona, on de manera semblant designa els clergues que supleixen el bisbe i les dignitats en les celebracions que els escauria de presidir. Aquests *statores* gironins

similars a les dels canonges, amb una denominació geogràfica documentada d'ençà del segle XII i conservada al segle XIX, per bé que –lògicament– amb canvis al llarg del temps.³⁴ Les crisis patides al segle XIII motivaren que els béns de les estatories fossin associats al 1299 als mateixos canonicats, i així els canonges començaren a anomenar-se també estators, tal com es documenta indubtablement en època moderna i com ho féu Villanueva en el seu temps.³⁵ Segons les ordinacions de 1309 –que ací deuen recollir sens dubte normatives anteriors–, els *statores* eren dotze preveres que havien d'assumir la condició de domers (els toca *facere septimanas*, diu el paràgraf 18) al llarg de l'any, és a dir, que havien de celebrar sobretot la missa major diària a l'altar de santa Maria (paràgrafs 24 i 68). Dos canonges, a més, exercien el càrrec de *matutinari*, és a dir, quedaven encomanats de dir les misses matutinals sota el regiment del sagristà. El paràgraf 4 els defineix amb certa confusió perquè hi barreja les tasques dels *statores* anomenats de Béixec i de la Freita: aquest text deu tenir un origen anterior a 1299, però la seva reescriptura el 1309 en aquests termes deu obeir al fet que les responsabilitats d'aquests *statores* ja corresponien, llavors, als canonges *matutinari*. En aquest sentit, deu ser significatiu que aquests *matutinari* no rebin, aparentment, una assignació particular per dir aquestes misses: pot ser un signe que ja no es tracta de cap prebenda independent, sinó unida als canonicats respectius.

Amb aquestes dades es pot mirar d'escatir si hi havia cap regla o obligació quant al grau de l'orde corresponent a les diferents prebendes canòniques. Per al context anterior a 1299 es pot imaginar que els ardiaques i canonges només calia que fossin diaques o sotsdiaques, car a les ordinacions compilades el 1309 se'ls reserven, genèricament, tasques pròpies d'aquests graus (paràgrafs 10, 25 i 27), tot citant en una ocasió (paràgraf 25) les antigues normes promulgades a Urgell pel cardenal Joan d'Abbeville el 1229.³⁶ Però alhora, pel que s'ha dit, hem de deduir que a partir de 1299 almenys dotze canonges (els hereus dels *statores*, i entre ells probablement els *matutinari*) havien de ser preveres per poder celebrar les misses majors i matutines a l'altar major. La constitució de 27 d'abril de 1310 (paràgraf 50) exhortava els obtentors de les diferents menes de prebendes (*prebende, dignitatis vel personatus sive officii vel statorie*) a ordenar-se del grau

formaven part dels dotze «preveres de capítol», un col·lectiu amb arrels igualment al segle XI, primitivament integrat per sis sacerdots. M. SUREDA, *Els precedents...*, p. 529-536, amb bibliografia. A Urgell tornarien a ser dotze subalterns o beneficiats amb el concordat de 1851: E. MOLINÉ, «Les relacions...», p. 477.

34. J. J. BAUER, «Die vita canonica...», p. 106-107; J. VILLANUEVA, *Viage literario IX*, p. 181.

35. E. MOLINÉ, «Les relacions...», p. 467; J. VILLANUEVA, *Viage literario IX*, p. 180-181. En temps de Villanueva, s'anomenava *statores* els canonges i només ells celebraven a l'altar major. En determinades visites *ad limina* com les de 1697 i 1717 es parla també d'uns canonges coadjutors, que substitueixen els titulars amb dret a successió a la prebenda: E. MOLINÉ, «Les relacions...», p. 467 i 471.

36. C. BARAUT, J. CASTELLS, B. MARQUÈS, E. MOLINÉ, «Episcopologi...», p. 53; vegeu nota 28.

corresponent dins de l'any posterior a la col·lació. Això sembla que reconeix aquesta diversitat: vers 1300, els ardiaconats exigien almenys el grau diaconal; els canonicats-estatories i les *matutinariae* exigien el presbiterat; i per accedir a les altres canongies, devia ser suficient el sotsdiaconat. Tanmateix, com succeïa en totes les seus de l'època, devia ser possible obtenir una canongia o una dignitat del grau que fos essent un simple tonsurat. De fet, un dels estatuts promulgats el 1309 (paràgraf 27) ens demostra que els canonges –o almenys alguns– ja s'havien proveït d'un vicari conductici que els havia de suplir quan calia. Havia nascut doncs d'un nou gènere de subalterns, similars si es vol als antics *statores*, per bé que ara sostinguts no per prebendes específiques de la catedral, sinó privadament i en funció del que es pogués permetre cada canonge.

Algun dels estatuts té l'interès addicional d'esmentar els capitulars presents, la qual cosa, a banda de possibilitar estudis de la composició del capítol i de la inserció dels canonges en els seus contextos familiars, socials i territorials –que ací no podem envestir–, dóna una idea de la quantitat de dignitats i canonges residents en un moment donat. Per exemple, al paràgraf 1 encapçala la promulgació de les ordinacions capitulars de 1309 un total de quinze noms, entre els quals el sagristà, el degà, el precentor, dos ardiaques (d'Urgellet i de Llimiana), un *magister* i nou canonges, una proporció encara curta del total de trenta-tres prebendats teòricament vigent a l'època. La llista de signants del paràgraf 58, de 1314, ja conté vint-i-nou noms, corresponents al sagristà, el degà, el precentor, quatre ardiaques (entre ells el major i el de Berga), un *magister* i vint-i-un canonges: només falten quatre canonges, entre els quals tres ardiaques i –potser– l'abat de Gerri, que sabem que era un prebendat extern. Es pot pensar que la reforma promulgada pel bisbe Ramon de Treballa cinc anys abans donà prou bon resultat. En el clima d'absentisme més o menys generalitzat que es pot documentar també en altres seus catalanes i europees de l'època,³⁷ la residència urgellesa de 1314 supera clarament la mitjana. De totes maneres, les faltes devien ser més corrents del que les signatures d'aquest any indiquen, car diversos dels estatuts es refereixen a l'absència dels prebendats (paràgrafs 21, 35, 42, 64 o 66, entre d'altres), justificada o no.

Per acabar, un estatut de 1325 (paràgraf 54) ens informa de les relacions de fraternitat que el capítol d'Urgell mantenia amb els canonges de Pàmies (Pamiers), a l'Arieja, i de Palència, a la Tierra de Campos,³⁸ refrendades per les altres cartes posteriors que es conserven al mateix plec. Un canonge de qualsevol d'aquestes dues catedrals, si viatjava a Urgell, hi tenia dret a porció com si fos membre del capítol. El tracte era recíproc: l'estatut preveu,

37. M. SUREDA, «La catedral de Vic a les darreries del segle XIV. Edició i comentari de la visita pastoral de 1388», *Miscel·lània Litúrgica Catalana*, XVIII (2010), p. 340-341.

38. La referència de Villanueva a aquestes relacions depèn íntegrament de la lectura d'aquest text, car s'expressa en termes idèntics. VILLANUEVA, *Viage literario IX*, p. 196-197.

per exemple, que els canonges urgellesos puguin passar per Palència de camí cap a Sant Jaume de Galícia, i de fet, precisament, la renovació explícita d'aquesta germandat amb Palència tingué com a causa immediata les atencions que el capítol palentí havia dedicat l'any 1316 a Arnau de Lordat, llavors sagristà i futur bisbe, que acompanyava el cardenal Sabinense com a llegat papal a la Península.³⁹ A diferència d'una altra vinculació similar, la del capítol veí de Girona amb el de Lo Puèg a Alvèrnia, que es justificava amb raons gairebé llegendàries vinculades a la reforma carolíngia del bisbat gironí,⁴⁰ les circumstàncies que originaren la relació d'Urgell amb Palència poden situar-se en el temps amb molta precisió. Tant Villanueva com els autors de l'Episcopologi d'Urgell, seguint l'estatut, ho relacionen amb la presència dels comtes Ermengol V i VI a Valladolid, on tenien relacions familiars. Però sens dubte més aviat cal posar-ho amb relació amb l'arribada a Castella de Ponç, abat de Tavèrnoles, després bisbe d'Oviedo i finalment bisbe i reformador de l'església de Palència a l'entorn de 1034, on introduí la litúrgia romana, així com amb la d'altres clergues urgellesos que el secundaren durant la resta del segle XI, prou abundants com per dotar la germandat dels dos capítols d'un fonament històric més que sòlid.⁴¹

Per contra, l'estatut no dona cap explicació a la germandat amb el capítol de la catedral de sant Antolí de Pàmies, que en tot cas és la seu d'una diòcesi veïna de la d'Urgell. És cert que tots dos capítols van ser víctimes de les espoliacions i saqueigs del comte Ramon Roger de Foix, el d'Urgell el 1195-1196 i el de Pàmies segurament no gaire més tard, així com durant el segle següent i, en el cas d'Urgell, fins durant el mateix pontificat d'Arnau de Lordat;⁴² això podria constituir, si més no, un factor de proximitat

39. Vegeu també C. BARAUT, J. CASTELLS, B. MARQUÈS, E. MOLINÉ, «Episcopologi...», p. 59-60.

40. F. FITA, «Carta á D. Enrique C. Girbal cronista de Gerona», *Revista de Gerona*, I (1876-1877), p. 17-20.

41. El periple successivament navarrès, lleonès, asturià, castellà i romà de Ponç de Tavèrnoles ja era conegut per la historiografia. En corroboració, Juan Pablo Rubio ha pogut demostrar recentment l'origen urgellès de determinats textos de la litúrgia palentina: J. P. RUBIO, «La penetración de la tradición litúrgica catalano-narbonense en el obispado de Palencia en el siglo XI», *Miscel·lània Litúrgica Catalana*, XVIII, 2010, p. 243-278. La presència d'una nodrida llista d'altres clergues d'Urgell per aquelles terres durant el que restava de segle, que rebla de manera evident la comunitat de persones i usos textuais entre un i altre lloc, ha pogut ser documentada per R. ORDEIG, «Dades sobre el clergat urgellès que introduí la litúrgia catalanonarbonesa al bisbat de Palència en el segle XI», *Miscel·lània Litúrgica Catalana*, XX, 2012, p. 261-285, amb abundant bibliografia i apèndixs documentals.

42. La crònica de Pierre des Vaux de Cernay parla de saqueigs a totes dues seus abans de 1215: M. BRIAL, *Recueil des historiens des Gaules et de la France*, XIX, París, 1842, p. 42; el saqueig d'Urgell el 1195 i la presència del comte Ramon Roger al nord dels Pirineus el 1198 són glossats, amb abundant bibliografia, a C. GASCÓN, «Els anys més convulsos...», p. 42-43, a qui donem les gràcies per les orientacions en la matèria. La carta on el capítol de Pamiers explica al bisbe Abril d'Urgell les calamitats patides és publicada a J. PUIG, P. PUJOL, *Santa Maria de la Seu d'Urgell*, p. 54-55, nota 5. També C. BARAUT, J. CASTELLS, B. MARQUÈS, E. MOLINÉ, «Episcopologi...», p. 60.

relativament proper en el temps a la redacció de l'estatut. Tanmateix, és possible que aquesta relació, igual que en el cas de Palència, remunti igualment al segle XI, car sembla ser que pogueren ser precisament clergues urgellesos de l'entorn del mateix Ponç de Tavèrnoles els qui haurien dut les relíquies de sant Antolí o Antoní de Pàmies des d'aquesta seu –o fins i tot des de la mateixa àrea catalana– fins a la catedral palentina, a la cripta de la qual, segons la tradició local, reposen les despulles del màrtir.⁴³ En tot cas, el fet que en l'estatut la germandat amb la seu castellana s'expliqui primordialment en virtut de factors immediats i que la de Pamiers sigui simplement esmentada pot ser, al capdavall, un signe que el 1325 ja s'havia perdut la memòria de les raons fundacionals d'aquesta doble fraternitat, segurament vinculades entre elles i situables al ja llavors remot segle XI.

Els clergues i oficis capitulars subalterns

La descripció de l'estructura capitular pròpiament dita ja ens ha fet saber que els ardiaques proclamaven l'Evangelí en els oficis de pontifical en les set setmanes més importants de l'any i que els canonges, *statores* i *matutinarii* deien les misses majors i matutines i acomplien les seves altres tasques litúrgiques personalment o mitjançant vicaris. Al seu costat, el precentor i el succentor quedaven encomanats del regiment del cor i del cant d'epístoles i Evangelis en altres festivitats. La descripció dels oficis capitulars subalterns ens permetrà completar aquest canemàs.

Als estatuts s'esmenten una sèrie de càrrecs subalterns directament vinculats al funcionament cultural de la catedral, que quedaven majoritàriament sota el govern i responsabilitat del sagristà (paràgraf 9). El més rellevant de tots era probablement el capellà de sant Ot, custodi de les claus i responsable de la cura d'ànimes de les dignitats i canonges (confessió i extremaunció, particularment).⁴⁴ Tenia associat un vicari que assumia les mateixes funcions de cares als feligresos de la parròquia de la catedral i repartia l'utilatge als clergues que havien de celebrar (paràgraf 3). També de gran rellevància eren els dos *janitores* o porters, major i menor, que s'encarregaven de les qüestions més materials com ara obrir portes, tocar les campanes i mantenir-les, custodiar els objectes litúrgics o escombrar l'església i el claustre (paràgrafs 5-8). Finalment, com ja s'ha esmentat, cada canonge comptava

43. R. ORDEIG, «Dades sobre el clergat urgellès... », p. 263-264, on es glossa amb detall la presència de relíquies de sant Antolí en els dominis de Sanç III el Major, rei de Navarra i comte de Ribagorça d'ençà de 1018-1025, en llocs com Tella o Cuixà, a més de Pàmies, alhora que la relació d'aquest fet amb l'entorn eclesiàstic de Ponç de Tavèrnoles i del bisbat d'Urgell. Quant a la cripta de sant Antolí de Palència i les tradicions llegendàries vinculades amb la presència de les relíquies, vegeu R. MARTÍNEZ GONZÁLEZ, «La cripta de la catedral de Palencia: nuevas respuestas a viejas cuestiones», P. L. HUERTA (coord.), *Monumentos singulares del románico*, Aguilar de Campoo, 2012, esp. p. 14-15.

44. Acabaria associat a un canonicat, almenys des d'època moderna: E. MOLINÉ, «Les relacions...», p. 466.

o podia comptar amb un vicari conductici, que s'encarregava de suplir-lo en les seves funcions litúrgiques quan calia (paràgraf 27).

A més de l'estructura reflectida a les constitucions compilades i promulgades el 1309, en el nostre compendi se'ns presenten alguns estatuts relatius a oficis subalterns d'aparició més tardana, pels quals coneixem complements i ampliacions de l'organització d'oficis auxiliars. Dos escolans van ser instituïts el 1312 (paràgraf 55) i dos més el 1317 (paràgraf 56).⁴⁵ Tenien encomanat el cant al cor, tocar-ne les campanetes, acompanyar el diaca i el sotsdiaca en la lectura d'epístoles i evangelis i dur els ciris a les processons, així com la neteja de cor i claustre cada dissabte entre Rams i Tots Sants i altres tasques com dur les lletres del capítol dins de l'Urgellet. Com que es nodrien de les *provaneriae* o prebendes dels difunts Pere Pallarès i Ferrer de Mallolins, acabaren per rebre el nom de «prebeners»: així són comptats el 1340 entre els beneficiats.⁴⁶ Apareixen també als estatuts, encara que de manera indirecta, més clergues que podem suposar que també tenen vinculació amb la cura d'ànimes de les esglésies de la Seu: el capellà de sant Miquel, el de sant Nicolau (que cal vincular a l'hospital de preveres, dependent del capítol) (paràgraf 61), i el del sant Sepulcre, una església independent potser amb funcions funeràries.⁴⁷ D'ells només se'ns en diu que han de complir les seves obligacions. L'ordinació que els esmenta (paràgraf 22) deixa clar que la correcció d'aquests oficis subordinats correspon, en darrer terme, al mateix bisbe, tot i que el capellà del sant Sepulcre mostra igualment una dependència del degà (paràgraf 20). Finalment, dels clergues establerts o beneficiats de fundació simple, que al segle XIV ja feia un temps que proliferaven a les catedrals catalanes i europees, els estatuts no en diuen res. És clar que a Urgell n'hi havia: sabem que el 1340 eren 36 i que el 1511 ja havien arribat a una seixantena.⁴⁸ No ens ha d'estranyar que no apareguin als estatuts si tenim en compte que, en no ser membres del capítol i nodrir-se de fundacions particulars, la seva existència no devia afectar gens ni el funcionament comunitari ni les rendes capitulars.

Per valorar en una perspectiva temporal més àmplia aquest complex sistema de tasques subalternes al servei del capítol i de la catedral, cal

45. L'estatut de 1317 ja havia estat publicat a J. PUIG, P. PUJOL, *Santa Maria de la Seu d'Urgell*, p. 78.

46. C. BARAUT, J. CASTELLS, B. MARQUÈS, E. MOLINÉ, «Episcopologi...», p. 61. A finals del segle XVI els prebeners eren, sobretot, els quatre escolans del cor catedralici. S. GINER GUERRI, *San José de Calasanz, maestro y fundador*, Madrid, 1992, p. 32. Vegeu també F. PEDRELL, H. ANGLÈS, *Els madrigals i la missa de difunts d'en Brudieu. Transcripció i notes històriques i crítiques*, Barcelona, 1921.

47. Sobre l'església del sant Sepulcre, vegeu E. CARRERO, «La Seu d'Urgell...», p. 265-268.

48. C. BARAUT, J. CASTELLS, B. MARQUÈS, E. MOLINÉ, «Episcopologi...», p. 61; ADU, lligall «visites pastorals», s/f. Per a l'evolució del col·lectiu de beneficiats i la seva vinculació amb la capella de la Pietat, al claustre, vegeu P. PUJOL, «L'església de la Pietat de la Seu d'Urgell», *Analecta Sacra Tarraconensia*, 1 (1925); E. MOLINÉ, «Les relacions... », p. 468-470.

recordar que a principis del segle XIV aquesta realitat feia molt poc que en substituïa una altra de precedent amb arrels al segle XI. Ja hem vist que per la reforma de 1299, sota el pontificat del bisbe Guillem de Montcada, es convertí l'antiga dignitat de prior en la del degà (paràgraf 20), s'eliminaren les estatories i es crearen dos nous ardiaconats (paràgrafs 10, 15-16). Ara ens interessa destacar també que, en el mateix moment, s'eliminà la comunitat de sant Miquel, la qual cosa comportà la desaparició del seu abat de la nòmina de les dignitats de la seu. La comunitat de sant Miquel de la Seu havia estat creada pel bisbe Ermengol en el seu testament de 1033, tenia assignada una església al nord de la de santa Maria i dins del mateix segle es documenta de manera clara que els seus membres seguien la regla agustiniana.⁴⁹ L'estudi de la consuetat antiga d'Urgell i del seu possible text de referència permet suposar de manera fonamentada que aquest col·lectiu estava vinculat al sosteniment ordinari del culte catedralici, convivint amb les tasques dels *statores* de santa Maria, ja documentats com s'ha vist el 1040.⁵⁰ La reforma de 1299 s'ha interpretat com a senyal inequívoc de secularització del capítol i, en tot cas, degué constituir una resposta a les inestabilitats i mancances que el conflicte «càtar» havia causat al patrimoni catedralici.⁵¹ Sigui com sigui, el poc temps que transcorregué entre la supressió de la comunitat de sant Miquel i la regulació detallada dels oficis subalterns i amb cura d'ànimes (el capellà de sant Ot, el seu vicari, els porters major i menor, els canonges matutinaris i els escolans o cantors) ens porta a pensar si el primer fet no fou, almenys en part, causa del segon.

Diversos paràgrafs dels nostres estatuts (especialment de la primera part) descriuen altres aspectes més quotidians del funcionament litúrgic bàsic de la catedral. La missa major es diu a l'altar de santa Maria, on almenys a principis del segle XIV també es diu la missa matutinal. Els incompliments a l'hora de dir aquestes misses devien ser freqüents, ja que es preveuen detalladament els mecanismes (*remedia*) que permeten eludir aquest deure o esmenar la falta. Els responsables de dir-hi misses –sobretot els *statores*– poden evitar de fer-ho personalment si el dia abans de començar la setmana respectiva lliuren al degà 15 sous o 18 diners, segons si la missa és major o matutinal (paràgraf 24), que el 1327 ja eren 20 sous i 2 sous respectivament (paràgraf 68). D'altres normatives (per exemple, paràgraf 31) ens parlen de la regulació específica de les misses de difunts per als clergues de la catedral. Entre altres, es decreta quins

49. Fundada també pel bisbe Ermengol, construïda abans de 1033 i substituïda a partir de 1364 per l'església i convent de sant Domènec, avui encara existent. J. VILLANUEVA, *Viage literario IX*, p. 173-179; J. PUIG, P. PUJOL, *Santa Maria de la Seu d'Urgell*, p. 17-19; E. CARRERO, «La Seu d'Urgell...», p. 262-264.

50. M. S. GROS, «La consuetat antiga...», p. 183-266; E. CARRERO, «La Seu d'Urgell...», p. 276-277; J. PUIG, P. PUJOL, *Santa Maria de la Seu d'Urgell*, p. 54-55.

51. J. VILLANUEVA, *Viage literario IX*, p. 180, i *XI*, p. 108-109; C. BARAUT, J. CASTELLS, B. MARQUÈS, E. MOLINÉ, «Episcopologi...», p. 58.

sufragis cal acomplir pels canonges que moren fora de la Seu (paràgraf 66), una previsió que devia ser necessària en un context en què cada cop era més habitual l'assignació de prebendes a clergues forans.

Un estatut regula la confecció i manteniment del ciri pasqual (paràgraf 48). L'havia fet el 1306 Arnau de Puigbacó, porter major, pesava una lliura de cera i havia costat 187 sous melgoresos incloent els ferros de batejar i el tronc o fusta pintada on el ciri era posat. El dit Puigbacó s'obligava, ell i els seus successors, a mantenir el ciri cada any en les mateixes condicions originals, tot afegint-hi la cera que s'hagués consumit.

Finalment, veiem aparèixer als estatuts dos altres oficis que no tenien vinculació directa amb el culte sinó amb la vida quotidiana dels integrants de la comunitat catedralícia: el mestre de gramàtica (paràgraf 59) i el metge del capítol (paràgraf 60), creats probablement vers 1314. Tots dos oficis foren dotats amb altres prebendes o *provenariae*: el primer es nodrí de la que havia obtingut el laic Ramon Bernat i el segon de la meitat de la porció de l'Almoina. Documentem la presència de personatges semblants –particularment metges– finançats de la mateixa manera en altres corporacions capitulars durant aquest mateix segle, com a Vic o a Girona.⁵² La tasca del metge era evident i queda molt ben descrita a l'estatut respectiu; el mestre de gramàtica havia d'ensenyar lletres a prelats i canonges i a les seves famílies, i potser també als quatre escolans o prebeners (recordem que els dos primers havien estat instituïts el 1312).⁵³ La pràctica d'associar professionals al capítol mitjançant l'assignació d'una porció canonical, un mecanisme d'altra banda relativament normal i fàcil d'integrar al funcionament ordinari de la corporació, tenia a Urgell un precedent il·lustre en el cèlebre contracte de Ramon Lambard, el 1175, al qual s'atorgà porció canònica vitalícia a canvi de completar l'obra de la catedral.⁵⁴

L'administració de les possessions capitulars: les pabordies i els béns del comú

Amb la reforma de 1010, els béns propis de la institució catedralícia urgellesa, ja independents de la mensa episcopal, passaren a ser gestionats

52. Ja abans de 1303 el capítol i el bisbe de Vic havien contractat un *físich* obligat a residir a Vic i a atendre els prebendats a canvi de porció canonical: J. GUDIOL, «Metge del capítol de Vich», *Catalana*, I (1918), p. 198. Almenys a finals del segle XIV, el capítol de Girona recollia en un obituari la memòria de Guillem Yrundella o Gironella, «... magister in artibus et medicina, hujus sedis phisicus... ». M. SUREDA, *Els precedents...*, p. 214.
53. En temps de sant Josep de Calassanç això era responsabilitat d'un preceptor que solia ser alhora el beneficiat organista o mestre de capella. S. GINER GUERRI, *San José de Calasanz...*, p. 32.
54. C. BARAUT, «Els documents, dels anys 1151-1190, de l'Arxiu Capítular d'Urgell», *Urgellia*, X (1990-1991), p. 214-215. Un estat de la qüestió sobre el debat historiogràfic a l'entorn del personatge a J. DURAN-PORTA, «Sobre l'origen de Raimon Lambard, obrer de la catedral d'Urgell», *Locus Amoenus*, 8 (2005-2006), p. 19-28.

per uns pabordes escollits pels propis canonges, segons el testament de sant Ermengol⁵⁵. Al segle següent, tant a Urgell com a les altres seus catalanes es creà un sistema de dotze pabordies, cadascuna encomanada del sosteniment dels prebendats durant un mes de l'any. A banda del seu probable referent bíblic,⁵⁶ aquesta reforma tingué com a motiu principal l'augment del patrimoni capitular, la complexitat creixent en la seva gestió i també la voluntat dels capitulars de participar més directament dels beneficis procedents d'aquestes possessions, car normalment el paborde tenia dret a conservar un tant dels rèdits o, fins i tot, tot l'escreix sencer.⁵⁷ La divisió degué tenir lloc a Urgell vers 1130 i ja el 1161 es reduí el número de pabordies de 12 a 11⁵⁸. Per les mateixes dates, dins el tercer quart del segle XII, es documenta també l'existència del sistema de pabordies mensuals a les altres seus de la Catalunya Vella: a Barcelona el 1157,⁵⁹ a Girona el 1171⁶⁰ i a Vic el 1176,⁶¹ on el nombre d'administracions també va poder-se anar modificant segons les conveniències administratives de cada lloc. És normal que en ocasió d'aquestes institucions o reorganitzacions es volgués descriure el funcionament bàsic del sistema. En el mateix document de 1161 en què es reduïen les pabordies urgelleses a 11, el bisbe Bernat Sanç descrivia i regulava els seus serveis i especificava que s'havien d'assignar de manera vitalícia. A Vic, semblament, el document d'institució

55. «(...) Ipsi vero praepositi qui supra nominata canonica tenendi erunt in servitio sanctae Mariae sedis sint electi in capitulum sanctae Mariae sedis per ipsis canonici cum illorum voluntate (...)». C. BARAUT, «Els documents, dels anys 1010-1035, de l'Arxiu Capitular d'Urgell», *Urgellia*, IV (1981), p. 166, doc. 463. En altres seus contemporànies com Girona, Vic o Barcelona es tractà probablement d'un sol paborde, almenys en les cronologies inicials. M. SUREDA, *Els precedents...*, p. 697-698.
56. «Salomó tenia dotze governadors sobre tot Israel, que subministraven els queviures per al rei i l'administració reial. A cada un li pertocava de proveir durant un mes de l'any» (1 Re 4,7).
57. P. H. FREEDMAN, *Tradicció i regeneració...*, p. 105-108, amb una interessant anàlisi del cas de Vic.
58. J. VILLANUEVA, *Viage literario IX*, p. 184 i ap. XXVIII, p. 294-298; C. BARAUT, «Els documents, dels anys 1151-1190...», p. 78-80. El document especifica que es faran 11 pabordies assignades a 11 pabordes, però no permet deduir si les 12 pabordies anteriors corresponien igualment a 12 pabordes o eren administrades per un número inferior d'administradors. J. J. BAUER, «*Die vita canonica...*», p. 107, nota 101.
59. À. FÀBREGA, *La vida quotidiana...*, p. 32.
60. Al document de 1171, en realitat, apareix només el bisbe Guillem de Monells actuant com a paborde de desembre, fet que revela almenys l'existència de pabordies vinculades als mesos de l'any. La potència de determinades possessions territorials del Capítol acabà determinant a Girona una divisió en nou pabordies, mitjançant l'agrupació dels mesos de setembre-octubre i de febrer-març-abril. M. SUREDA, *Els precedents...*, p. 696. És clar que una estructura potser primitivament inspirada en una divisió en dotze parts s'anava adaptant a les necessitats de cada indret. A Laon, per exemple, on el Capítol comptava amb una vuitantena de canonges, al segle XIV les possessions capitulars es repartien cada 6 o 9 anys en 15 pabordies, cadascuna encomanada a un grup de canonges dits *comprébendiers*. H. MILLET, *Les chanoines du chapitre cathédral de Laon 1272-1412*, Roma, 1982, p. 36.
61. J. VILLANUEVA, *Viage literario á las Iglesias de España. VI. Viage á la Iglesia de Vique*, València, 1821, ap. VIII, p. 255-257.

de les dotze pabordies el 1176 ja incloïa una mínima regulació, i vers 1215 el canonge Andreu Salmúnia ho reflectia també a la darrera part de la consuetat vigatana, on es diu en què ha de consistir la porció canonical en cada mes de l'any.

A partir d'aquest moment, doncs, la gestió i l'assignació de les pabordies foren les qüestions més importants que havia de tractar el capítol; per això aquests temes són objecte de molts dels estatuts que s'anaren promulgant en totes aquestes catedrals. En molts arxius capitulars (com ara a Girona o a Urgell) observem precisament que els primers registres conservats d'actes capitulars -que solen datar de finals del segle XIII o inicis del XIV- consisteixen de fet en l'assignació anual de pabordies amb motiu dels capítols pasquals. En efecte, al més antic volum d'aquesta mena conservat a l'Arxiu Capitular d'Urgell (ACU ms. 1610), que s'inicià precisament a inicis de la catorzena centúria, s'hi llegeixen de manera pràcticament exclusiva aquesta mena d'informacions: assignació (*subastacio*) anual de les pabordies -que tornaven a ser dotze- i dels béns del comú, a més del rendiment de comptes dels seus administradors, tot en el marc dels capítols pasquals. Per tant, en aquest moment podem constatar que l'assignació de pabordies no era pas vitalícia, segons s'havia regulat el 1161, sinó que es posava a encant dins del capítol cada any, sota la presidència del degà (paràgraf 20). Això no impedia que determinats capitulars n'assumissin reiteradament més d'una, de manera que, a la pràctica, les dotze pabordies no arribaven pas a mobilitzar dotze gestors. De fet, podem veure que alguns dels capitulars signataris de l'estatut del secret capitular de 1314 (paràgraf 58) dècades més tard assumien pabordies -sovint més d'una cadascun- que podien canviar d'any per altre: Gispert d'Alberic, que el 1336 assumia la pabordia de novembre, l'any següent detentava les de maig i desembre; Guillem Pallarès el 1336 era paborde de maig, però l'any següent ho era de març. Berenguer de Portella, paborde de desembre el 1336, no ho era el 1337 però tenia assignats diversos llocs del comú. En canvi, Bernat d'Aragall va ser paborde de setembre tots dos anys, i el bisbe, Arnau de Lordat, tenia assignada de per vida la pabordia d'abril.⁶²

El capítol d'Urgell comptava amb un patrimoni originàriament molt nodrit, configurat amb la restitució carolíngia del bisbat. Encara que la cèlebre dotalia tradicionalment datada al segle IX pugui ser molt posterior, les butlles de 1001 i de 1165, que confirmen les propietats de la seu urgellesa, són testimonis d'una potència econòmica innegable. La de 1165, concretament, recull un total de setanta-vuit possessions (trenta-tres castells, tretze viles i trenta-dues esglésies). Tanmateix, a aquesta potència li corresponien unes càrregues també molt importants, vinculades a les despeses de l'obra de la seu, al seu funcionament litúrgic ordinari i al

62. ACU, ms. 1016, f. 8r-v, 19 r-v, 24r-v i 25r-v.

manteniment del nombrós col·legi canonical, fet que no estalvià tensions entre els capitulars.⁶³ La ingerència de la noblesa laica, particularment els conflictes amb els vescomtes de Castellbò i els comtes de Foix des de finals del segle XII, van fer que aquesta situació empitjorés al llarg del segle següent i que el patrimoni catedralici s'hagués de reorganitzar, en part mitjançant empenyoraments.⁶⁴ Aquesta fou sens dubte una de les raons que causaren la reforma capitular de 1299. Tanmateix, en l'època de redacció dels estatuts restava un conjunt encara notable, suficient per dotar bé les dotze pabordies i complementat amb una sèrie no pas negligible d'altres béns, possessions o feus que els prebendats posseïen en comú (*aliquid de comuni* és l'expressió que sol figurar als estatuts). El 1337, per exemple, ja s'esmenten amb normalitat amb els seus valors respectius les dotze pabordies i una llista de béns del comú, que llavors consistien en una trentena de llocs i possessions no incorporades a les pabordies pròpiament dites, i que, a diferència d'aquestes, no necessitaven l'aval de dos fermances sinó d'un de sol.⁶⁵ La documentació ens dóna a entendre que aquesta mena de béns havien estat cedits a la catedral a canvi de contraprestacions concretes, sovint sufragis en benefici de l'ànima del donant, que la pràctica gestora devia aconsellar de no incorporar a les pabordies. De fet, és aquest un dels usos que es donava als béns del comú segons el darrer estatut de la nostra edició (paràgraf 72, 1328). Encara que en molts casos aquestes possessions quedessin assignades a la gestió dels mateixos pabordes o de les dignitats, no havia de ser doncs forçosament així: tots els capitulars hi devien poder accedir, atrets pels rèdits que la gestió d'aquests béns devia proporcionar. Aquell mateix any 1337, per exemple, Bernat d'Aragall, canonge simple, assumia la gestió de cinc béns del comú, a més de l'Almoïna, que li havia estat confiada per dos anys, i a canvi es comprometia a sufragar diferents òbits a petició del degà.⁶⁶ En l'arc cronològic que cobreixen els nostres estatuts el panorama devia ser molt semblant.

La gestió d'aquestes possessions i la conversió dels seus rèdits en prebendes canòniques i fruits per al funcionament del col·lectiu era una

63. C. GASCÓN, «Els anys més convulsos...», p. 41-42.

64. Idem, p. 42-46; J. VILLANUEVA, *Viage literario IX*, p. 179-180; M. RIU, [«Dades històriques»], *Catalunya Romànica*, VI (Alt Urgell i Andorra), Barcelona, 1992, p.318-326.

65. La llista de béns del comú el 1337 era, resumidament, la següent: el cens de Redoma, els delmes d'Adraén, d'Andorra i de Prullans, l'hort d'en Bonanat, la batllia de Tuixén, les cases de l'Almoïna i d'en Codina, el cens (o censos) de la vila de la Seu, la casa de l'home de Sant Salvador, les castellanies de Lietó i de Guissona, els honors de Lordat i d'Issona, els masos de Ladir, l'obreria de la seu, l'Almoïna i els llocs d'*Sconsa*, Montcal, Rubiol, Aristot, *Octavorum*, *Lingam exutam*, *Solvayna*, Rial, *Meyanel*, Gavarra, Rivalera, Ainet, Mallolins i Alendo. ACU, ms. 1016, f. 26-28.

66. Idem, f. 27-28. Per exemple: «Rivaleram habet venerabilis Bernardus de Aragallo canonicus urgellensis per duodecim libras et media, solvendis in obitibus ad requisicionem decani; fidejussor venerabilis Guillelmus de Solerio canonicus urgellensis». Idem, f. 27.

tasca complicada que generà la promulgació d'un nombre considerable d'estatuts. Uns quants es podrien vincular al funcionament nuclear de l'estructura, és a dir, a la prestació de serveis per part dels paborde i possessors de béns del comú i especialment a les penes aplicables als que no complissin. L'estatut de 9 d'abril de 1290 (paràgraf 34) regula que si un paborde no ha pagat el que deu fins, com a màxim, tres dies després de la fi del mes corresponent, se li embargarà la porció a ell i als seus fidejussors. Només se'ls tornarà a donar quan hagin pagat el que deuen, i les porcions que no hagin rebut s'assignaran a l'ornament de l'altar major i el porter major les haurà d'incloure en els seus comptes. Sis anys més tard un nou estatut (paràgraf 35) ens informa de com s'ha rebut la norma: es reglamentava, a més, que si el paborde o els fermances són absents en el moment d'aplicar l'embargament, o s'absenten, de manera que com que no poden rebre porció en absència aquesta no se'ls pot embargar, que hagin de donar-la ja no de la porció sinó dels propis béns;⁶⁷ a més, s'afegeix que el qui comptarà les porcions embargades ja no serà el porter major sinó el mateix prior (que tres anys més tard seria substituït pel degà) i que ni bisbe ni capítol podran concedir cap gràcia o indulgència en aquesta mena d'afers. El tema, com és lògic, preocupava, car altres estatuts similars amb petites modificacions, per exemple solucions alternatives a l'embargament, foren promulgats el 1298 (paràgraf 38), el 1310 (paràgrafs 42 i 43) i el 1303 (paràgraf 45). Era tant o més greu que els paborde no donessin el blat corresponent a l'Almoina de la Seu, per la qual cosa en aquest cas l'incompliment tenia des de 1291 pena d'entredit o prohibició d'entrar a l'església (paràgraf 32). Per garantir que les pabordies complien correctament els seus serveis, el 1326 es regulà que cada paborde havia de comptar amb un servidor encarregat de fer-ho (paràgraf 67). Aquesta mesura no degué funcionar gaire bé, car als capítols pasquals de l'any següent (paràgraf 69) ja es determinà que es designaria un sol servidor que exercís el càrrec tot l'any i per a totes les pabordies.

El valor de les pabordies i dels béns comunitaris podia variar. El 1298 (paràgraf 39) es prohibia que s'insultés o es maltractés els individus que lliurement augmentaven el valor de les pabordies o béns del comú, cal entendre que mitjançant donacions o millores: potser se sentien temptats de vituperar-los els familiars que veien com determinades possessions quedaven per sempre vinculades a l'Església. D'altra banda, aquestes rendes podien ser objecte de transaccions entre els seus possessors o administradors. Diversos estatuts regulen algunes normes al respecte, amb la preocupació especial que aquestes operacions es notifiquin al degà i al

67. L'embargament de la porció en els dies d'incompliment, juntament amb la previsió d'altres embargaments si la porció no es rep aquell dia per raó d'absència, és el mecanisme correctiu més freqüent per a tota mena d'incompliments en tots els nivells del capítol, com es veu als paràgrafs 21, 23 o 25.

precentor dins els períodes preceptius (paràgraf 62), que quan els béns es queden dins el col·lectiu dels capitulars hi pugui haver condicions especials (paràgraf 40), que l'administració de les pabordies no acabi en mans d'individus aliens al capítol (paràgraf 44) i que sobretot les possessions no passin a jurisdicció laica (paràgraf 49). Alguns dels problemes originats per irregularitats en aquest sentit degueren perdurar: per exemple, el 1337 veiem que el lloc de Montcal, un dels béns del comú, és tingut a perpetuïtat pel fill de Bernat Castelló de Balaguer.⁶⁸

Un altre punt que generava preocupació i, per tant, estatuts era com calia acomplir els serveis relacionats amb els sufragis de difunts. Qui es vengués rèdits assignats a sufragis, calia que garantís en tot cas els fons necessaris per a la seva celebració (paràgraf 31); el 1328 el capítol també s'oferia a celebrar sufragis per qualsevol persona que cedís al capítol una determinada quantitat (paràgraf 72). Un problema especial plantejaven les porcions corresponents a canonges que havien mort o fet professió monàstica. El 1310 s'assignava una meitat d'aquesta porció durant l'any següent al decés o professió als sufragis per al canonge difunt o profés i l'altra a les necessitats de diferents administracions catedralícies (paràgraf 53), però el 1321 (paràgraf 1321), en atenció entre d'altres a normes promulgades pel papa Joan XXII, s'optà per destinar la meitat de les porcions respectives al canonge successor, per tal d'alleujar-li el pagament de l'anata.

Finalment, altres estatuts aporten testimonis laterals del paper jurisdiccional i polític del capítol d'Urgell, en unes circumstàncies -les del primer tres-cents- que pogueren ser comparables als disturbis, saqueigs i conflictes dels segles anteriors, però en les quals, també de manera normalitzada, es manifestava la condició d'autoritat feudal del bisbe i de la corporació. Per exemple, podem veure que el capítol havia proscriu determinades persones, perquè reclamava al bisbe que no les protegís, alhora que es comprometia, al seu torn, a no protegir els qui havien estat *banniti* pel bisbe (paràgraf 71, 1328). També, el 1325, el capítol es negava a admetre incompliments o retards en el servei que havia de fer el paborde i sagristà major: aquest argumentava que el blat destinat a les porcions havia estat retingut al castell de Llivia contra la seva voluntat, però el capítol respongué que només admetria dilacions i excepcions al compliment de la norma si el conflicte armat implicava directament el capítol, és a dir, només si es tractava d'una *guerra ecclesiae urgellensis*, i no de conflictes *inter barones seu milites* aliens a la corporació (paràgraf 65). A banda de manifestar possibles tensions internes de la corporació, el fet en ell mateix constitueix una expressió, sens dubte, ben pròpia d'un capítol que s'havia hagut d'acostumar talment a bregar pels seus béns i interessos.

68. «Montcale habet L. filius Bernardi Castilione de Balagarii ad in perpetuum». ACU, ms. 1016, f. 26v.

CONSTITUTIONES ECCLESIE URGELLENSIS.⁶⁹

- [1] Noverint universi⁷⁰ quod nos Raimundus de Besora sacrista, Berengarius de Argilaguereiis Urgelleti et Vallis Andorre, Bartholomeus Garriga de Liminyanam archidiachoni, Arnaldus de Solerio decanus, Petrus de Sancto Stephano precentor, Guillemus Bernardi de Lordano, Raimundus de Sancta Columba, Raimundus de Vilalta, Bernardus de Condaminis, Guillemus de Apilia, Petrus Johannis, Guillemus de Escarnio, Berengarius de Portella, magister Bartholomeus et Jacobus Rasi, canonici ecclesie Urgellensis, per pulsacionem campane ad capitulum et ut capitulum congregati ad subscripta in solito loco ut moris est in ecclesia Urgellensi, attendentes quod eadem ecclesia est divino officio destituta et in pluribus deformata, volentes et plurimum affectantes ut ecclesia Urgellensis que collapsa est quodammodo in divino officio faciendo in statum debitum et congruum reformetur secundum antiquas et bonas observancias, antiquas consuetudines et institutiones a nostris predecessoribus editas in divino officio supradicto; concedimus omnes insimul et unusquisque nostrum unanimiter et concorditer nostrum nemine discrepante vobis reverendo domino fratri Raimundo dei gracia electo ecclesie Urgellensis ac ex provisione sedis apostolice confirmato plenam et liberam potestatem reformandi et reducendi dictam ecclesiam ad debitum officium exequendum et in melius emendandum, prout secundum Deum et bonum statum ecclesie et institutionis ipsius ecclesie vobis videbitur expedite; concedentes nichilominus quod semel et pluries et quocientis opus erit possitis super predicto divino officio libere ordinare et penam ac penas quas prout inde videritis et etiam oportunum protractis per nos et successores nostros, nos ratum, gratum et firmum perpetuo habituros sub obligacione bonorum nostrorum quicquid super predicto divino officio duxeritis quomodolibet ordinandum. Quod est actum .xii. kalendas novembris anno domini millessimo .ccc. nono.

Sequitur pronunciacio.

- [2] Unde nos frater Raimundus dei gracia electus predictus, attendentes quod dictam ecclesiam a multis temporibus citra fuit divino officio destituta et in pluribus deformata, volentes in plurimum affectantes ut dictam ecclesiam que collapsa est quodam modo in dicto servicio faciendo in statum debitum et congruum reformetur secundum

69. Al bifoli de paper que conté la totalitat dels quaderns i fulls sòlts del volum, escrit en tinta sèpia probablement al segle XVI o XVII, hi ha el títol «liber statutorum et constitutionum ecclesie urgellensis», que val per a la totalitat del volum. S'ha regularitzat l'ús de u/v i de i/j. Per mor d'una millor comprensió del text, s'ha normalitzat la puntuació i les majúscules i s'ha regularitzat l'escriptura de les dates; també s'ha elaborat la distribució del text en paràgrafs i s'han inclòs epígrafs numerats. Amb el símbol ¶ indiquem la presència de calderons.

70. Al marge: «1309».

antiquas et bonas observancias, consuetudines et constitutiones a nostris predecesoribus editas super divino officio supradicto, cupientes ut cultus divinus augmentetur ex potestate nobis a nostro venerabili capitulo tradita ut ex forma compromissi noscitur contineri et eciam ex nostra ordinaria iurisdictione.

*De officio capellani sancti Odonis et vicarii ejusdem.*⁷¹

- [3] Cum constet nobis quod sacrista Urgellensis et antecessores sui juxta dictas consuetudines et observancias habuerunt sub se capellanum sancti Odonis, quiquidem capellanus ex dictis consuetudinibus et observanciis debet tenere claves instrumentorum ecclesia Urgellensis: capas, casullas et omnia vestimenta, et debet audire confessiones prelatorum et canonicorum in infirmitate et dare extremam unctionem cum opus fuerit, et tunc capellanus debet ire ad prelatum et canonicum infirmum cum sollempnitate, videlicet cum superpellicio, capa /1v/ processionali, cum cruce, cum cereis ardentibus et cum corpore Christi; et debent associare eum janitor major et minor indutis superpelliciiis et capis et portare textum evangeliorum. Tenetur etiam prelo et canocico mortuo sollempniter facere sepulturam et abstrahere etiam eum de domo. Debet etiam tenere vicarium ydoneum presbiterum qui celebret in altari beati Odonis et gerat curam parrochianorum in spiritualibus sicut decet. Et iste vicarius debet plicare capas, casulas et alia vestimenta et recondere in armariis et aportare ipsas capas ad chorum ecclesie officiatoribus et allis clericis in procesione euntibus et quedam alia que causa brevitatis obmittuntur, et debet facere libros de legenda ligari de suo proprio. Dicimus et pronunciamus quod dictus capellanus et successores sui teneantur in perpetuum facere officium suum in ecclesia predicta ut superius est institutum, alioquin pena seu penis inferius apponitis puniantur.

De officio matutinariorum.

- [4] Item constat nobis quod dictus sacrista habet duos matutinarios canonicos qui tenentur missas matutinales celebrare in altari beate Marie per se vel per canonicum substitutum, ut est longis temporibus observatum a tanto tempore citra quod contrarii memoria non existit. Et quod unus eorum preter missas matutinales tenetur facere quatuor septimanas majores. Et est iste matutinarium sive stator de Bexech. Et misse matutinales sic sunt divise quod stator de la Freyta⁷² facit dicte septimanas. Ceteras autem septimanas matutinales debent facere predicti duo matutinarium indesinenter ut est longis temporibus observatum.

De officio janitorum et specialiter janitoris majoris.

- [5] Habet insuper sictus sacrista duos janitores, majorem et minorem qui tenent singulos clericos sub se conducticios. Et nuntius janitoris debet continue comedere cum sacrista. Nuncius vero janitoris

71. Al marge: «3».

72. Al marge, en lletra del segle xvii o xviii: «De Villafracta».

majoris comedit cum episcopo quando est presents episcopus in villa Sedis. Episcopo absente comedit cum sacrista. ¶ Janitor vero major tenetur custodire altare beate Marie et pannos ipsius altaris, albas sive camis, amictus et tota vestimenta linea que prelati et canonici et clerici tenent in servicio altaris, et facere ablui et mundari tenetur. Debet etiam dictus janitor major dare candelas in servicio altaris et chori quociens opus erit et tenere illuminatas duas lanternas ponitas antealtare beate Marie pro quibus habet certos redditus deputatos. ¶ Tenetur etiam cereum paschalem qui a modico tempore citra factus est conservare in eo statu in quo erat tempore quo dictus cereus factus fuit, quo sic genit in pactum cum eo. ¶ Preterea dictus janitor major debet campanas majores et minores condirectas tenere, de tortis, de batayls, de corrigiis ferreis et omnibus aliis que pertinent ad hujus campanas, et funes et cordas sufficienter cum quibus campanas pulsantur. Sed les staces et perticas tenetur dare janitor minor. ¶ Debet etiam victus janitor major facere mundari et scopi certis diebus chorum ecclesie et illam partem sanctorum Crucum et medietatem claustrii. ¶ Insuper debet dare episcopo qualibet die existenti in Sede septem palmos candelarum. Alia habetur facere que causa brevitatis obmittuntur.

De officio janitorum et specialiter janitoris minoris.

- [6] Preterea janitor minor debet tenere claves ecclesie Urgellensis aperire et claudere, et lampadibus positis ante altare dare oleum competenter, et eas lampades tenere bene illuminatas et mundas, et campanas facere pulsari horis diurnis pariter et nocturnis, et excepto quod cum /2/ pulsatur clasicum janitor major debet facere pulsari campanam majorem. Pusacionem vero capituli debet facere janitor minor quociens pulsandum fuerit ad capitulum congregandum. ¶ Debet etiam dictus janitor minor custodire ecclesiam de die et de nocte quia sic est scriptum et in perpetuo observatum.

De officio amborum janitorum.

- [7] Tenentur etiam ambo janitores audita morte episcopi, canonici et prelati dicte ecclesie incontinenti facere tres pulsaciones competentes quaque hora, sive de die sive de nocte auditoras. Et postea pulsare multum et frequenter donec corpus episcopi, canonici et prelati fuerit traditum ecclesiastice sepulture.

Item de officio ipsorum amborum janitorum.

- [8] Ceterum predicti duo janitoris et nuncii eorum debent interesse omnibus et singulis horis diurnis pariter et nocturnis et servire in altare beate Marie et esse presentes cum ibi missarum sollempnia celebrantur. Quedam alia tenentur facere janitores predicti que causa brevitatis obmittuntur.

Quare sacrista debet compellere ipsos janitores ad faciendum suum officium.

- [9] Quare dicimus et pronunciamus quod dictus sacrista teneatur compellere dictos janitores ad faciendum officium eis superius

recitatum, alioquin in deffectu ipsius per nos et successores nostros dicti janitores facientes deffectum in officiis suis corrigeantur.

De officio archidiaconorum et specialiter archidiaconi Urgellensis.

- [10] Item cum invenimus quod in ecclesia predicta sunt quinque archidiaconi ab antiquo et duo ex ordinatione bone memorie domini Guillemi de Montecatheno predecessoris mei, et unus quisque eorum tenetur in anno singulas facere septimanas. Isti etiam tenentur assistere et evangelium cantare episcopo missarum sollempnia celebranti et quedam alia debent facere que causa brevitatis obmittuntur. Archidiaconi autem supradicti sunt hii, scilicet: archidiaconus Urgellensis olim vocatus Daristot qui debet facere septimana pasche.

De officio archidiaconi Urgelleti et Vallis Andorre.

- [11] Archidiaconus Urgelleti et Vallis Andorre, olim vocatus de Cerch, qui debet facere septimanam Ramispalmarum.

De officio archidiaconi de Berga.

- [12] Archidiaconus de Berga, olim vocatus de Gerio, debet facere septimanam Pentecostes.

De officio archidiaconi de Celsona.

- [13] Archidiaconus de Celsona, olim vocatus de Arcs, debet facere septimanam Assumpcionis beate Marie.

De officio archidiaconi de Payllars superiori.

- [14] Archidiaconus de Payllars, olim vocatus de Prats, qui debet facere septimanam Natalis Domini.

De officio archidiaconi de Liminyana.

- [15] Archidiaconus de Liminyana, cum ecclesiam de Liminyana vel loco ejus aliut equipollens fuerit assecutus et plenam habuerit ipsius possessionem, teneatur facere septimanam Sancte Marie Candelarum per se vel canonicum substitutum prout de aliis archidiaconis est statutum.

De officio archidiaconi Ceritanie.

- [16] Item archidiaconus Ceritanie, cum fuerit assecutus ea que ratione unione debet habere vel majorem partem, facere teneatur septimanam Omnium Sanctorum prout de aliis archidiaconis statutum.

Pronunciatio penarum infrascriptarum.

- [17] Quare dicimus et pronunciamus quod unusquisque ipsorum archidiaconorum faciat officium suum prout superius est insertum, alioquin pena seu /2v/ penis inferius impositis puniantur facientes deffectum.

De officio statorum.

- [18] Item cum invenimus quod duodecim sunt statores in predicta ecclesia qui suas faciunt septimanas, prout in quibusdam versibus plenius continentur, dicimus et pronunciamus quod suas faciant prout tenentur facere septimanas, alioquin pena seu penis inferius impositis contra facientes deffectum puniantur.

De officio precentoris et succentoris.

- [19] Item cum invenimus quod precentor debet tenere succentorem et ipsi duo tenentur regere chorum, legendo et cantando, et habent correctionem in prelati et canonicis et clericis intra chorum. Precentor autem in festis duplicibus debet interesse matutinis et levare vitorium [sic]⁷³ per se vel canonicum, et interesse omnibus aliis horis per tot dicens per quot duplex festum celebratur in ecclesia urgellensis, et intonare et capita ymorum levare per omnes horas dictarum dierum, et levare in festis duplicibus Asperges me et Vidi aquam per se vel per canonicum. ¶ Item debet novos canonicos de mandato episcopi et capituli in choro installare et eis locum in capitulo assignare. ¶ Item debet per se vel canonicum substitutum evangelium cantare in matutinis Nativitatis dominice, Epiphanie, et evangelium in prato vel in claustro in festo Ramispalmarum, et mandatum seu testamentum Domini legere in claustro in die cene, et facere ligari libros de cantu, et cartam annorum Domini debet ponere in cereo paschali quolibet anno. ¶ Debet etiam in festis duplicibus officiare in processionibus per se vel per canonicum cum uno socio, et regere et ordinare processionem tamen in claustro quod extra quando fiunt. Item debet tenere succentorem sufficientem qui debet intonare semper in omnibus horis diurnis et nocturnis expectis illis diebus in quibus precentor tenetur in propria persona vel per canonicum intonare. Et quedam alia habet facere que causa brevitatis obmittuntur. Quare dicimus et pronunciamus quod dictus precentor faciat et fieri faciat officium suum per succentorem ut superius est insertum, alioquin pena seu penis inferius apponitis puniatur. Declaramus autem quod cum precentor predictus multa minuta officia habeat exercere in eadem ecclesia, quod si aliquociens deffecerit in ipsis, sicut est intonare psalmum et ymnum incipere et hujusmodi, quod propter hoc ipso facto non debeat totaliter ipsas penas vel penam incurrere, sed si frequentes negligentias fecerit quod ad nostrum et successorum nostrorum arbitrium puniatur.

De officio decani.

- [20] Item cum invenimus quod decanus debet denarios obituum dividere inter prelatos et canonicos, et debet mandare janitori pulsacionem campane ad capitulum congregandum quociens opus erit, et si fiat empara per capitulum de conductibus decanus debet mandare janitori qui denunciaret preposito emparam hujusmodi esse factam,

73. Es refereix amb tota probabilitat a l'invitatori de Matines.

et durantibus unionibus factis per dictum fratrem Guilemum de Montecatheno quondam episcopum urgellensem dictus decanus habet dictare litteras capituli prout in ipsis unionibus continetur, habet etiam lavare pedes in deffectu episcopi ad mandatum in cena Domini prelati, canonicis et pauperibus si episcopus abfuerit vel non potuerit ipsa die lavandi pedes officium exercere. Debet dividere. xxxvi. alnas de canamicio inter pauperes, quem pannum debent prepositi januarii, martii, junii et julii dare. In dictamine autem dictus decanus non debent ponere nisi verbum. Quolibet autem anno debet reddere rationem de expensis et receptis. Item debet in paschali capitulo encantare preposituras /3/ de capituli voluntate, et dictare prout occurrerit faciendum. ¶ Item debet tenere capellanum sancti Sepulcri qui perpetuum est et dare sibi ad comedendum in mensa decani et .xl. solidos pro vestitu anno quolibet. ¶ Item debet canonicum novum ducere in capitulo ad medium pavimenti ubi supra ferros ponitur textus et debet instruere ipsum canonicum qualiter juret statuta et consuetudines ecclesie urgellensis et ducere eum ad dominum episcopum et ad canonicos et prelatos ut recipiant ipsum canonicum ad osculum pacis, et debet eidem canonicam porcionem assignare de voluntate domini episcopi et capituli predictorum. ¶ Item debet facere responsiones per capitulum tamen concordate omnibus aliqua petentibus capitulo supradicto. Dicimus et pronunciamus quod decanus predictus faciat officium suum prout superius est insertum, alioquin pena seu penis inferius contra facientes in suis officiis deffectum puniatur.

De pena prelatorum.

- [21] Et si quod absit aliquis prelatorum predictorum, deffecerit in premissis seu aliqui premissorum, cum invenimus quod de antiqua et approbata consuetudine ecclesie urgellensis sint ad premissa astricti, dicimus et ordinamus ac etiam pronunciamus auctoritate qua fungimur ac ex parte nobis a toto capitulo concessa, quod die quo defecerint in premissis vel aliquo premissorum que suo incumbunt officio quod ipsa die ipso iure amittant canonicam porcionem altari beate Marie applicandam. Et si dictam porcionem canonicam qua ut premititur ipso jure privati existunt receperint, quoquomodo sint tantum et tamdiu a canonica porcione suspensi donec per episcopum et capitulum condigna satisfaccione premissa fuerint restituti. Et si forsan prelatus qui defecerit in premissis absens fuerit ab ecclesia urgellensi et non residens in eadem sit tantum et tamdiu a percceptione suorum reddituum quos habent ratione canonicatum suum predictarum suspensi donec satisfecerint de dicta canonica porcione seu restitutione ejusdem.

De correccione janitorum succentoris, capellani sancti Sepulcri et capellanorum sancti Michaelis et sancti Nicholay per episcopum facienda.

- [22] Si vero janitores, succentor, capellanus sancti Sepulcri, sancti Michaelis, sancti Nicholay et sancti Odonis deffecerint in hiis que

suo incumbunt officio, corrigantur facientes deffectum per nos et successores nostros taliter quod sic aliis in exemplum, cum aliter certa pena eis imponi non possit propter multiplicitate officiorum diversorum minorum que eis incumbunt, et in hec volumus nostram et successorum nostrorum conscienciam onerari.

De pena imposita statoribus.

- [23] De statoribus autem dicimus et statuimus et etiam ordinamus quod unusquisque eorum qui habent dicere majores et matutinales per se vel per substitutos canonicos celebrent vel faciant missas predictas celebrari in altari beate Marie, cum liquido invenimus eos tenere ex debito et de antiqua et approbata consuetudine ecclesie Urgellensis, alioquin ipso jure et ipso facto in die qua defecerint in premissis amittant canonicam porcionem aplicandam similiter altari predicto, ad quam recipiendam si se ingesserint sint tantum et tamdiu suspensi donec condigna satisfactioni premissa per episcopum et capitulum fuerint restituti. Et si vero absentes fuerint ab ecclesia urgellensi et non residentes in ea, sint tantum et tamdiu a perceptione suorum reddituum quos habent ratione statoriarum suarum suspensi donec de amissa seu amissis porcionibus seu earum existimacionibus fuerit plenarie satisfactum /3v/ predicto altari.

Remedium pro statoribus pro quibus non staret quominus servicium fieret.

- [24] Volentes autem benigne agere cum eisdem ac equitatis semitam observare, ne si forsitan non staret per eos totaliter incurrerent penam predictam ne ve impune ombittatur predicti altaris servicium, promittimus et concedimus ac etiam pronunciando dicimus quod si stator habens missam majorem celebrare die immediate precedentem septimanam qua tenetur incipere posuit absque requisicione omni et compulsione in manu decani et successorum suorum seu illius cui ipse ad hoc comisserit locum suum quindecim solidos Barchinone de terno monete tercibilis, vel stator matutinalis duodecim solidos monete predicte posuerit in manu decani vel ejus locum tenentis in servicium dicti altaris pro septimana predicta vel altera in ornameto predicti altaris convertendos per dictum decanum, ad cognicionem capituli vel ejusdem majoris partis, evadant penam predictam et habeant excusati quantum ad septimanam pro qua satisfaccionem fecerint supradictam.

De officio habencium diachonales vel subdiachonales prebendas.

- [25] De habentibus vero diachonales et subdiachonales prebendas ordinamus et pronunciando dicimus quod omnibus diebus dominicis et festivitibus apostolorum et evangelistarum ad etiam in omnibus aliis festivitibus dupplicibus, preterquam in diebus quibus archidiaconi habent evangelia dicere per se vel per canonicos substitutos, dicant evangelia et epistolas in missa majori cum invenerimus fiendum in predictis diebus predicta debere fieri de antiqua et approbata consuetudine ecclesie urgellensis ac constitutione domini

Sabinensis. Sed etiam in omnibus festivitibus nove leccionum in predictis dictam constitutionem ad consuetudinem reperantes. In aliis vero diebus preter predictos possint et teneantur evangelia et epistolas facere dici per alios clericos ydoneos, licet non sint canonici, alioquin si deffecerint in predictis amittant ipso jure et facto ipsa die qua defecerint canonicam porcionem, aplicandam similiter altari predicto, ad quam recipiendam si se ingesserunt sint tantum et tamdiu suspensi donec condigna satisfaccioni premissa per episcopum et capitulum fuerint restituti. Si vero abentes fuerint ab ecclesia urgellensis et non residentes in ea, sint tantum et tamdiu a perceptione suorum reddituum quos habent ratione prebendarum suarum suspensi donec de amissa seu amissis porcionibus seu eorum existimacionibus fuerint satisfactum altari predicto.

Remedium ad premissa.

- [26] Volentes vero benigne agere cum eisdem ac equitatis semitam observare, ne si forsan non staret per eos totaliter incurrerent penam predictam ne ve impune ombittatur altaris servicium, promitimus concedimus ac etiam pronunciando dicimus quod si die precedente qu inmediate evangelium vel epistolam debent dicere posuerint libere et absque requisicione et compulsione aliqua .xviii. de dicte monete qui habet evangelium dicere et qui epistolam .xv. de ejusdem monete in manu decani seu illius cui ipse in hoc comisserit locum suum, convertendos per dictum decanum vel ejus locum tenentem in servicium dicti altaris, quod die predicta vel alia in ornamento altaris predicti ad cognicionem predicti capituli ut superius est expressum, evadant penam predictam et habeantur excusari quantum ad diem predictampro qua satisfaccionem fecerint supradictam.

De pena vicarii conducticii.

- [27] Vicarius autem conducticius qui tenetur cantare evangelium vel epistolam hiis diebus in quibus canonici non tenentur si deffectum fecerit in eisdem pro unoquoque deffectu amittat .vi. denarii quos canonicus qui eum conduxit possit de /4/ suo salario retinere ne aliena culpa vel negligencia ipsius vicarii canonicus puniatur.

Retencio seu exceptio facta per dominum episcopum in predictis.

- [28] Retinemus tamen auctoritate qua fungimur et ex potestate a capitulo nobis commissa quod possimus si qua inveniatur in predictis obmissa supplere, declarare et interpretari servatis cum omnibus et singulis supradictis ac in suo robore duraturis quibus per aliquam interpretationem, declaracionem vel aliquid additamentum in aliquo intendimus in aliquo derogare retenta nobis in predictis et aliis odrinaria potestate cui per predictam non intendimus sicut nec decet in aliquo derogare.

*De centum solidos qui dari debent a quolibet novo canonico pro capa processionali quantito fuerit receptus.*⁷⁴

- [29] Anno Domini millesimo .cc. .lxxx. septimo fuit constitutum et ordinatum per dominum episcopum et capitulum urgellensem quod canonicus qui de cetero creabitur in ecclesia urgellense non teneatur a modo dare .lx. solidos qui dare consueverit a canonico novo pro prandio capituli urgellensis, sed loco predictorum .lx. solidorum teneatur dare .c. solidos in capa processionali que reponatur una cum aliis comunibus in thesauro ad comunem servicium, quosquidem .c. solidos solvat ipse canonicus quantito fuerit receptus, qui .c. solidi solvantur loco capituli priori urgellensis. Quod si non fecerit nichil recipiat interim de canonica porcione nec de comunibus donec solverit predictos .c. solidos. Et tam canonica porcio quam comunia et denarii obituum que ipse canonicus hac dicta amisserit aplicentur et cederentur ornamentis altaris beate Marie.

*De canonicis volentibus in generali vel competenti studio residere.*⁷⁵

- [30] Anno Domini millesimo .cc. .lxxxviii., pridie kalendis aprilis, paschali capitulo congregato per pulsacionem campane ut moris est in ecclesia urgellensi, presente domino Petro, Dei gracia urgellense episcopo, fuit per ipsum dominum et capitulum ordinatum ac etiam constitutum quod quicumque canonicus urgellensis velit in generali studio vel competenti residere habeat hinc ad .x. annos continuos omnes denarios totius conductus dummodo super decessu a domino episcopo et capitulo licenciam habeat specialem; ultra predictos vero .x. annos hoc statutum careat viribus et confectum.

*De solucionibus faciendis de redditibus de communi deputatis seu deputandis obitibus defunctorum.*⁷⁶

- [31] Item eodem anno proximo supradicto, kalendis aprilis, congregato capitulo per pulsacionem campane ut moris est, fuit ordinatum et statutum de voluntate totius capituli quod quicumque tenuerit sive emerit aliquos redditus de comuni deputatos seu deputandos obitibus defunctorum faciat solucionem vel soluciones pro obitibus convenientibus, uno vel pluribus, in die qua occurrerint ad denunciacione seu requisicione prioris seu locum ejus tenentis ejusdem factam ante per triduum vel biduum, omni excusatione et occasione remota. Alioquin sic non solvens perdat omnino id quod habere deberi de obitu vel obitibus illa die occurrentibus, et deinceps donec solverit quod incumbit. Et nichilominus ipse vel fidejussores unus vel plures perdant interim canonicam porcionem, nec de taliter amissis aliqua restitucio fiat eis, sed taliter amissa comunitati in sequenti obitu communiter dividenda.

74. Al marge: «1288».

75. Al marge: «1288».

76. Al marge: «1288».

*De solutione faciendā quolibet anno de blado helemosine.*⁷⁷

- [32] Anno domini millesimo .cc. .xc. primo, pridie idus may, dominus Petrus Dei gratia episcopus urgellensis de consensu et voluntate totius capituli generali ordinavit et in perpetuum statuit quod omnes /4v/ prepositi qui nunc sunt et de cetero fuerint in ecclesia urgellense solvant integre totum bladum helemosine sine pignoribus et fidejussoribus non prestandis helemosinario qui nunc est vel qui pro tempore fuerit seu ejus locum tenenti singulis annis precise usque ad festum beati Andree inclusum, sub pena interdicti ab ingressu ecclesie quam tulit in prepositos non solventes usque ad die predictum, quam penam dictus dominus episcopus ordinavit et statuit de consensu et voluntate expressa dicti capituli predictos prepositos non solventes annis singulis bladum predictum termino supradicto incurrere ipso facto. Quod quidem statutum voluit et decrevit in perpetuum habere roboris firmitatem.

*De vino dando completoriis et porcione canonica in dupplicis festivitibus.*⁷⁸

- [33] Item eodem anno prosimo suprascripto, die .xvi. kalendas may, in paschali capitulo, nos Petrus Dei gratia urgellensis episcopus de consensu et expressa voluntate capituli nostri statuimus et ordinamus ut omnes prepositi tam presentes quam futuri dent seu dari faciant in festis dupplicibus et in completoriis clericis et scolaribus vinum canonice de illo videlicet quod canonici pro porcione canonica acceptabunt. Super limfatione seu adaquatione vini quod in festis dupplicibus datur scolaribus et in completoriis scolaribus et clericis eo quod confectum est ab antiquo fieri non mutatur, adhicentes quod nullus prepositus dare presumat in festis dupplicibus panem, vinum vel denarios aliter clerico uxurato nec ecclesiarum rectoribus circa villam Sedis existentibus residenciam continuam in suis ecclesiis facientibus, qui cupiditate et avaricia ducti in ipsis festis dupplicibus proprias ecclesias derelinquunt, ut possint in ecclesiam predictam percipere porcionem, nec etiam scolaribus nisi sunt per episcopum tonsurati. Preterea nullus clericus vel scolaris de dicta porcione aliquid percipiat nisi sic presens in matutinis, missa et processione, si quam illa die fieri contingat, sed si deffecerit in aliquo de predictis tota porcio careat illa die, omni gracia sibi penitus denegata. Familiam tamen nostram et canonicorum ab hoc excipi volumus et extradi, quod etiam in ecclesia non fuerit dummodo sicut in villa suam percipiat porcionem. Cum autem clerici scripti fuerint, non deserant chorum nisi de minus matutinis, processione et missa more solito celebrans. Si quis vero prepositus contra hec venire presumpserit, dando aut dari consentiendo vel permittendo seu dissimulando aliter vel aliis quod superius continetur tanquam premissa per omnium

77. Al marge: «1291».

78. Al marge: «1291».

constitutionum, transgressor ingressum factio per unum mensem subinaverit interdiccioni. Et nichilominus mensis illius servitor quicuisque fuerit talia attemptare toto illo anno nichil percipiat de prehabita porcione. ¶ Eadem constitucio facta fuit per dominum Guillemum episcopum de verbo ad verbum nostrum per capitulum et priorem.

- [34] *De solutionibus faciendis per prepositos et tenentes aliquid de comuni.*⁷⁹
 Anno proximo suprascripto, quinto idus aprilis, congregato paschali capitulo per pulsacionem campane ut moris est in ecclesia urgellense, nos Petrus Dei gracia episcopus urgellensis, de consensu et expressa voluntate tocius capituli nostri, ipso capituli hec specialiter requirente, cum multi de prepositis et tenentis redditus comunis negligenter se habeant in solucionibus faciendis, innovando statuimus et statuendo innovamus ut quicumque prepositus cujuscumque mensis /5/ vel alius qui aliud emerit vel tenuerit de comuni, si non solverit vel si non satisfecerit ut tenetur canonicis, scolaribus et deffunctis de conductu infra spacium trium dierum a fine illius mensis cujus fuerit prepositus computandorum sic tamen quod per hoc consuetudini et usui ut in principio et in fine mensis solucionis denariorum fiant ut est actenus [sic] fieri consuetum, in aliquo nullatenus de comuni non solverit in obbitibus prout occurrerint vel alia ut tenetur et ob hoc sibi et fidejussoribus per capitulum ut est fieri consuetum conductus fuerit emparatus tamen prepositus et tenens aliquid de comuni quod fidejussor eorum amittant sine spe restitutionis conductum quamdiu cessaverint a solucione sine satisfaccione ejus propter quod conductus hujusmodi fuerit emparatus die in quo tale emparamentum factum fuerit minime computato. Quiquidem conductus detur et aplicetur ornamentis altaris beate Marie et recipiat ipsum janitor major et prepositus mensis currentis mox sibi tradere debeat, et ipse janitor quolibet anno computare in paschali capitulo teneatur; adicientes quod episcopus capitulum vel etiam alius loco eorum gratiam in hoc facere nullam possint. Que si facta fuerit ipso facto cassa et irrata habeatur. Si vero prepositus conductum restituerit sic amissum quocumque colore quesito excomunionis sententiam ipso facto se noverit incurrisse. Hoc autem statutum volumus in perpetuum habere roboris firmitatem.

- Item alia de premissis.*⁸⁰
 [35] Anno domini millesimo .cc. .xc. .vi., die nonis aprilis, congregato paschali capitulo in loco solito per pulsacionem campane ut moris est in ecclesia urgellense, nos Arnaldus de Solerio prior et capitulum urgellensem, habito diligenti transactu ex tercia feria, cum multi de

79. Al marge: «1291».

80. Al marge: «1296».

prepositis et tenentis redditus comunis negligenter se habeant in solucionibus faciendis, innovando statuimus et statuendo innovamus ut quicumque prepositus vel alius qui aliquid emerit vel tenuerit de comuni si non solverit vel non satisfecerit ut tenetur canonicis, scolaribus et defunctis de conductu infra spacium trium dierum a fine illius mensis cujus fuerit prepositua computandorum sic tamen quod per hoc consuetudini et usui ut in principio et in fine mensis solutionis denariorum fiant ut est actenus [sic] fieri consuetum, in aliquo nullatenus derogetur vel ille qui aliquid tenuerit de comuni non solverit in abitibus prout occurrerint ad requisicione prioris vel alii ut tenetur et ab hoc sibi et fidejussoribus per capitulum ut est fieri consuetum conductum fuerit emparatus tam prepositus tamen et tenens aliquid de comuni quam fidejussores eorum amittant sine spe restitutionis conductum, quamdiu cessaverit a solutione sine satisfaccione ejus propter quod conductus hujusmodi fuerit emparatus die quo tale emparamentum factum fuerit minime computato. Quiquidem conductus detur et aplicetur ornamentis altaris beate Marie et recipiat ipsum prior et prepositus mensis may sibi tradendum, et ipse prior quolibet anno computare in paschali capituli teneatur. Si vero prepositus aliquis vel ille qui aliquid tenuerit de comuni fidejussores ipsorum vel eorum aliqui tempore predicti emparamenti fuerint absentes vel post emparamentum predictum se absentaverunt, propter quod altare beate Marie predictum conductum sic emparatum habere non posset cum ipsi in ausencia de consuetudine non recipiant canonicam porcionem, in aliis prepositi et tenentes aliquid de comuni /5v/ teneantur de proprioolvere priori predicte nomine altaris beate Marie tantum quantum valebit suus conductus et fidejussorum suorum tempore durante emparamenti predicti. Adicientes quod episcopus vel capitulum seu etiam alius loco eorum gratiam in hoc facere nullam possint, que si facta fuerit cassa et irrita habeatur. Hoc autem statutum volumus in perpetuum habere roboris firmitatem. Et ipsum statutum quo ad conductus non solutos ad preterita trahi volumus et extendi.

- [36] *De prelatiis et canonicis stantibus vel residentibus in studio generali.*⁸¹ Anno Domini millesimo .cc. .xcviii., die que intitulatur quarto idus aprilis, congregato paschali capitulo per pulsacionem campane ut moris est in ecclesia urgellensi, fuit per dominum fratrem Guillelmum episcopum et capitulum statutum et perpetuo ordinatum quod quicumque canonicus, prelatiis ecclesie urgellensis velit in generali studio residere et studere etiam in quantumque facultate habeat ab hinc ad in perpetuum quamdiu tamen fuerit in studio generali omnes denarios conductus sui; sic tamen quod super recessu suo petat

81. Al marge: «29. 1298».

licentiam a domino episcopo et capitulo. Et si dominus episcopus forte presens non fuerit in villa Sedis, sufficiat petere licenciam a capituli et priore tamen, et capitulum nullam ingerat difficultatem super licencia hujusmodi concedenda.

*De conversione torronum in nectar et nebulas.*⁸²

- [37] Item fuit statutum perpetuo et concorditer ordinatum ut prepositi february, martii et aprilis dent diebus dominicis Quadragesime loco torronum unum quartonem nectaris et viginti nebulas pro conducti. Et nichilominus si tali die dominico Quadragesime occurrerit festum duplex, dent nectar et nebulas pro torronibus ut est dictum et etiam pro festo duplici ut est fieri consuetum.

*Statutum circa solucionis singulis faciendas per prepositos et illos qui aliquid tenuerint vel emerint de comuni.*⁸³

- [38] Anno Domini millesimo .cc. .xc. .viii., die qua intitulatur tercio idus aprilis, congregato paschali capitulo per pulsacionem campane ut moris est in ecclesia urgellensis, nos frater Guillelmus, Dei gratia urgellensis episcopus, de consensu et expressa voluntate tocius venerabilis capituli nostri, ipso capitulo hoc specialiter requirente, cum multi de prepositis et tenentis redditus de comuni negligenter se habeant in solutionibus faciendis sequentes vestigia antecessoris nostri bone memorie domini Petri Dei gracia quondam urgellensis episcopi, habito super hiis diligenti tractatu cum nostro capitulo antedicto, statuimus quod quicumque prepositis cujusquam mensis vel alius qui aliquid emerit vel tenuerit de comuni si non solverit vel si non satisfecerit ut tenetur canonicis, scholaribus et defunctis de conductu infra spacium trium dierum a fine illius mensis cujus fuerit prepositus computandorum sic tamen quod per hoc consuetudini et usui in principio et in fine mensis solucionis denariorum fiant ut est actenus [sic] fieri consuetum in aliquo nullatenus derogetur vel qui aliquid retinuerit de comuni non solverit in obitibus prout occurrerint vel aliter ut tenetur et ab hoc sibi ex fidejussoribus per capitulum ut est fieri consuetum, conductus fuerit emparatum tamen prepositus talis vel tenens aliquid de comuni quam fidejussores eorum amittant sine spe restitutionis /6/ conductum quamdiu cessaverint a solutione sive satisfaccione ejus propter quod conductus hujusmodi fuerit emparatus die in qua tale emparamentum factum fuerit minime computato. Quiquidem conductus detur et applicetur ornamentis altaris beate Marie et recipiat ipsum prior et prepositus mensis currentis mox sibi tradere et ipse prior quolibet anno computare in paschali capitulo teneatur. Salvo in quod si iam prepositus mensis currentis ante emparamentum predictum sine dolo, fraude et malicia bladum vel denarios prime solucionis ut moris est vel vinum

82. Al marge: «30. 1298».

83. Al marge: «31. 1298».

ipsius mensis solverit fidejussoribus talium vel tenenti aliquid de comuni vel ejus fidejussori, quod ipse non teneatur tradere dicto priori nisi quantum de dicto mense superfuerit eis ad solvendum. Et si forte quod superfuerit non suffecerit ad conductus amissos, sequentes prepositi successivi ad requisicionem prioris vel ejus nuncii teneatur tenere et servare emparamentum et conductum emparatum mox tradere priori antedicto. Aliter incidant ipso facto in excomunionis sententiam antedictam. Prepositus vero cui primo predicti conductus predictorum fidejussorum vel tenencium aliquid de comuni qui ante emparamentum predictum sine fraude, dolo et malicia bladum, vinum vel denarios ut superius dictum est predictis fidejussoribus vel aliquibus aliis aliquid tenentibus de comuni solvitur aliquam propter hoc excomunionis sententiam non incurrat. Adicientes quod episcopus et capitulum vel alius loco eorum gratiam in hoc facere nullam possint. Quo si facta fuerit cassa et irrita habeatur. Si vero prepositus conductum restituerit sic amissum quocumque colore quesito excomunionis sententiam ipso facto se noverit incurrisse. Volumus tamen quod illi qui talem excomunionis sententiam incurrerint valeant primo satisfactio de conductibus sic amissis per nos vel nostum officialem vel nostrum locum tenentem in spiritualibus in Sede urgellense absolutionis beneficium obtinere. Hoc autem statutum volumus in perpetuum habere roboris firmitatem. Consuetudinibus et usibus ecclesie urgellensis circa premissa et quodlibet premissorum in suo robore duraturis.

*Statutum contra vituperium inferentes illis qui precium prepositurarum vel comunium conantur augmentare.*⁸⁴

- [39] Item statuimus quod quilibet prelatus et canonicus ecclesie Urgellensis habeat liberum arbitrium augmentandi precium prepositurarum et comunium et cujuslibet eorundem et quod pro tali augmento nullus dicat sic auumentanti nec alicui de familia vituperium aliquod vel gravamen nec malum aliquid inferatur per se vel per aliquam interpositam personam dicto augmentanti nec rebus eorum. Contrarium facientes se noverint ipso facto excomunionis sententiam incurrisse.

*Item aliud de quibus et a quibus debet remanere tertium penes capitulum urgellensem.*⁸⁵

- [40] Item fuit in perpetuum statutum et concorditer ordinatum quod si castlania vel feuda pertinencia ad capitulum vendantur capitulo vel alicui de capitulo qui emat ipsas castlancias vel feuda ad opus ecclesie urgellensis tertium non solvatur preposito vel tenenti aliquid de comuni, sed ipsum tertium penes capitulum remaneat et de ipso suam faciat capitulum voluntatem. Quod fuit actum in paschali capitulo septimo kalendis may anno Domini .m. .cc. .xc. .ix.

84. Al marge: «32. 1298».

85. Al marge: «33. 1298».

- [41] *Contra non solventes infra tempore infrascriptum bladum helemosine.*⁸⁶ Anno Domini millessimo .ccc. .i., sexto idus aprilis, nos frater Guillemus, Dei gratia urgellensis episcopus, volentes predecessorum nostrorum vestigiis in he/6v/rentes residentes in pleno capitulo paschali de consensu et voluntate capituli nostri generaliter ordinamus et in perpetuum statuimus quod omnis prepositi qui nunc sunt et qui de cetero fuerint in ecclesia urgellense solvant integre totum bladum elemosine quod est dari pauperibus consuetum elemosinario qui nunc est vel qui pro tempore fuerit velejus locum tenenti singulis annis precise usque ad festum sancti Andree inclusive, et sub pena interdicti ab ingressu ecclesie quam facimus in hiis scriptis donec satisfecerint in prepositos non solventes bladum hujusmodi usque ad festum predictum. Si quis autem penam incurrerit memoratam satisfactio de blado elemosinario antedicto eo ipso sit a sententia hujusmodi penitus absolutus.

*Statutum contra prepositos et tenentes aliquid de comuni tam presentes quam absentes qui non solverint cetera die mensis cujus prepositi fuerint singulis quod solvere tenebuntur et contra tenentes aliquid de comuni si id non solverunt ad requisicionem decani quod solvere tenebuntur.*⁸⁷

- [42] Die et anno proximo suprascriptis, quoniam multi de prepositis et renentibus aliquid de comuni negligenter se habent in servitio et solucionibus faciendis et vix velint aliquid solvere nisi primitus compellantur, nos frater Guillemus Dei gratia urgellensis episcopus, residentes in pleno paschali capitulo, volentes ut decet maliciis talium obviare de consensu et voluntate capituli nostri ipso etiam requirente, statuimus et ad in perpetuum ordinamus ut prepositus quicumque faciat vel fieri faciat primas soluciones prima die mensis quo serviturus est, qui sic est antiquitus fieri consuetum. Et etiam solvat vel solvi faciat quanto quid debet de blado vino pane et denariis infra mensem quo serviet, sic quod prima die mensis proxime currentis de predictis satisfacciat ut tenetur. ¶ Et tenentes aliquid de comuni solvat ad requisicione decani quod levaverit de comuni. Adicientes quod si prima die mensis quo prepositus servire tenetur non suerint facte prime soluciones et de toto servitio mensis proximo decedentis satisfaccionem non fuerit ut superius est expressum quod debet ad requisicionem decani in obitibus et aliis ut occurrerit faciendum tam preposito quam tenenti aliquid de comuni et eorum fidejussoribus ex tunc sint ipso facto sine aliqua requisicione conductus talium emparati, et non possint absolvi vel desemparari donec tam altari beate Marie cui ipsos conductus pro ornamentis volumus aplicari, quam etiam illis quibus de tali mense et quorum occasione conductus fuerint emparati aliquid debeantur fuerit satisfactum. Et durante hujusmodi empara tales amittat tam obitus quam canonicam

86. Al marge: «34. 1301».

87. Al marge: «35. 1306».

porcionem. Ceterum si per eo forte quod panis, pulex [sic] et vinum canonicè competentes in bonum non fuerint vel ex alia iusta causa conductus prepositus et ejus fidejussoribus per aliquos de capitulo in exitu misse vel vesperorum fuerint emparati ut est fieri consuetum durante hujusmodi empara talis prepositus et ejus fidejussores amittant similiter obitus et canonicam portionem. Hanc autem constitutionem et penam contentam in ea ad absentes prepositos et presentes extendi volumus et mandamus, sic quod si prepositus talis vel ejus fidejussores absentes fuerint de Sede /7/ durante hujusmodi emparamentus cum presentes fuerint in Sede non recipiant aliquid de conductibus et obitibus donec de conductibus et de omni eo quod ratione talis emparamenti debebitur fuerit satisfactum ut in hoc tam presentes quam absentes pena equali et simili puniantur. Presens autem constitutio a kalendis september proximo futuris in antea et ex tunc in perpetuum habeat roboris firmitatem. ¶ Hec presens constitutio seu statutum fuit in pleno paschali capitulo anno Domini millesimo .ccc. .vi., quinto idus aprilis recitatum et ab omnibus approbatum.

Addicio ad eandem.

- [43] Et de comuni consensu omnium suit addictum quod super predictis nec peti possit gratia nec concedi; que si petita vel concessa fuerit careat viribus et effecti. Et preterea si singularis persona de capitulo gratiam vel aliquam prorogacionem fecerit postea capitulum non teneatur sibi justiciam observare.

*Etiam quod aliquis qui extraxerit preposituram de encantu non valeat totam preposituram in laycum nec clericum nisi canonicus fuerit vel alium transportare.*⁸⁸

- [44] Anno domini millesimo .ccc. .iii., pridie idus aprilis, reverendus pater et dominus Episcopus et decanus et capitulum in paschali capitulo residentes constituerunt quod prepositi qui preposituras levaverint seu extraxerint de encantu non transfreant in aliquem laycum vel clericum qui non sit canonicus totam preposituram vel totale servicium; ymmo prepositi per se vel familiam suam faciat servicium ut promisit tempore comisse sibi prepositure ut per hoc quantum ad servicium debitum et alia vitetur nimia subtilitas vel potius excogitata cupiditas laycorum qui voluntatem capituli quantum ad servicium et alia defraudare nituntur et quod prepositus teneatur sequi et facere voluntatem capituli non obstante contradiccione cujusque persone.

*Innovatio.*⁸⁹

- [45] Item constituerunt et ordinarunt innovando constitutionem antiquam quod prepositus qui non fecerit debitum servicium vel die statuta

88. Al marge: «36. 1303».

89. Al marge: «37».

non fecerit soluciones servicii prepositurarum vel reddituum de comuni et propter hoc contingat emparari conductum preposito vel ejus fidejussoribus ipso die quo emparamentum factum fuerit prepositus et ejus fidejussores perdant conductus. Predictam constitutionem in aliquo non obstante. In aliis autem contentis in dicta constitutione remaneat dicta constitucio in sui roboris firmitatem. Adicientes quod layci qui a canonicis emerent comunia oitus et preposituras teneantur sequi et facere voluntatem capituli et quicquid per prepositos concessum extiterit non obstante con-diccionem cujuscumque persone.

*Item quod quilibet prepositus faciat mense suo pro omnibus conductibus mortuorum sicut pro conductibus vivencium statutum est fieri consuetum.*⁹⁰

- [46] Item anno millesimo .ccc. quarto in capitulo supradicto fuit facta sequens ordinacio per capitulum cujus tenor talis est: provide jan dudum extitit ordinatum ut quilibet prepositus mense pro conductibus mortuorum sicut pro conductibus vivencium statutum est et fieri consuetum; sed quod per contrarium actum in dissuetudine abiit et quasi abnegatum videtur ad econeracionem prepositorum et ne de cetero propter dilacionem compoti quia memoria hominum labilis est de veteri compoto cum eisdem in novam contingat discordia devenerit, innovamus et nichilominus innovando statuimus ut de/7v/inceps quilibet prepositus mense suo faciat solucionis in oneriis, pane et vino pro omnibus conductibus mortuorum sicut pro conductibus vivencium statutum est et fieri consuetum; premissa non servantes ut presens constitucio ad evitandas ingratitudinis secum trahat execucionem ipso facto in eandem volentes penam nitide que contra non solventes conductus vivencium est statuta et fieri consueta.

*Statutum super eo quod aliquis prepositus propria auctoritate ex causa aliqua non audeat conductus alicujus canonici nisi habere prius capitulo ut in ipso statuo contineri nunciaverit retinere.*⁹¹

- [47] Tam jure divino quam humano pariter edocemur dissanciones graduum et officiorum esse oportet, ne quilibet proprio motu vel auctoritate accipiat seu usurpet absque superioris ordinatione et iudicio id quod non fuerit acceptandum. Hinc est quod nos frater Guillelmus miseracione divina urgellensis episcopus in paschali capitulo residentes de voluntate et assensu venerabilis capituli nostri, videntes quod aliqui prepositi propria auctoritate conductus seu denarios conductuum aliquod canonicorum retinebat propter turbaciones et discordie oriebantur et timebatur verissimiliter plures et majores debere in posterum suboriri, sic deliberacione prehabita

90. Al marge: «38. 1304».

91. Al marge: «39. 1307».

duximus providendum quod si aliquis prepositus vult conductus seu denarios conductuum alicujus canonici quacumque ex causa retinere prius hoc teneatur capitulo nunciare. Capitulum vero si causa qua prepositus pretendet sit sufficiens et probata eidem preposito concedat licentiam retinendi. Si vero id quod proponitur certum et probatum non fuerit dictus prepositus teneatur conductum seu denarios illorum conductuum in manu decani tanquam in sequestro ponere quousque illud ex parte prepositi proponitum fuerit per capitulum et dominum episcopum seu per iudices ab eis datos debiter terminatum. Et tunc secundum quod ab eis vel eorum altero ordinabitur dabuntur conductus seu denarii jus habenti volumus autem quod hac depositio conductuum vel denariorum debent illo tempore quo solutiones aliorum conductuum et denariorum debent satisfieri ceteris canonicis ita quod hac depositio non possit causa aliqua retardari aliter conductus talis prepositi et ejus fidejussorum sint ipso facto sicut pro aliis conductibus non solutis penitus emparati. Hoc fuit ordinatum anno Domini millesimo .ccc. .vii. in pleno paschali capitulo.

*Qualiter et quantus fuit cereus paschalis constructus et per quem debet proprio in eodem statu et quantitate teneri, diminutione aliqua minime apponenda.*⁹²

- [48] Anno Domini millesimo .ccc. .vi., .xv. kalendis aprilis, ad certitudinem presencium et memoria futurorum certum est quod fuit factus cereus paschalis per capitulum urgellensem que de mandato capituli Arnaldo de Puig Bacho fieri procuravit, et fuerunt ponite in dicto cereo .l. libras cere et costitit dictus cereus inter ceram ferrum babtismancium et lignum sive trunchum ubi est positus cereus et pingere lignum et alia universa centum octoginta et septem solidos melgorenses qui fuerunt soluti videlicet in hunc modum: .l. solidos qui fuerunt dati pro uno pallio in sepultura Johannis Dominici; item .xl. solidos qui fuerunt dati pro uno pallio in sepultura Arnaldi de Sancto Michele capellani de Nabiners; item Petrus Ferrandi mercator solvit in dicta cera .xc. solidos de denariis de comuni quos tenebat pro capitulo; et decanus solvit .vii. solidos pro capitulo; et est certum quod predictus Arnaldus de Puigbacho obligavit se et in fide sua promisit capitulo quod dictum cereum semper teneret /8/ in eo statu et in eadem quantitate et valore quo dibi datur et traditur renovando qualibet anno suis sumptibus propriis quod in dicto cereo diminutum fuerit et consumptum pro eo quod iam antea tenebatur facere cereum hujusmodi in quolibet festo Pasche. Et hoc tenebit et observabit ipse Arnaldus de Puigbacho et successores sui janitores majores perpetuo sine aliquo contradicto.

92. Al marge, en lletra del s. xvii o xviii: «40. 1306. Constructio cerei paschalis incumbit janitori majori»

*Quod prepositi vel tenentes aliquid de comuni ne transferant jurisdictione hominum preposituram seu comunium in aliquem laycum nisi fuerit de prepositi familia quem talem de familia laycum vel aliquem naturale ecclesie urgellensis dumtaxat baiulum instituant.*⁹³

- [49] Anno Domini millesimo .ccc. .x., die que intitlatur .iiii. kalendis may, congregato paschali capitulo per pulsacionem campane ut moris est in ecclesia urgellensi in eodem capitulo residente domino urgellense episcopo fuit per dictum episcopum et capitulum concessum et comuniter ordinatum ante collocacionem et enquatacionem prepositurarum quod prepositi et tenentes aliquid de comuni non transfferant nec transferre possint jurisdictionem hominum prepositurarum seu comunium in aliquem laycum. Baiulia autem loci vel locorum possint prepositi et tenentes aliquid de comuni comittere alicui de familia sua vel alicui bomini naturali ecclesie urgellensis qui sit de loco vel castro cujus prepositus fuerit vel tenuerit aliquid de comuni. Alioquin si contrarium fecerat homines tali vel talibus non teneantur in aliquo obedire. Et nichilominus talis prepositus vel tenens aliquid de comuni amittat ipso facto canonicam porcionem. Hanc vero ordinacionem per annum valere volumus et non ultra.

*De juramento quod prestari debet a quolibet prelato vel canonico in principio cum recipietur quod infra annum se faciet ad ordinem quem sua requiret dignitas et alia ut infra sequitur promoveri.*⁹⁴

- [50] Anno proximo subscripto die lune que intitlatur quinto kalendis may in Christi nomine amen. Pateat universis presentibus et futuris presentibus pariter et futuris⁹⁵ quod nos frater Raimundus Dei gratia Episcopus urgellensis et Capitulum ejusdem in generali paschali capitulo residentes in ipsa ecclesia urgellense, attendentes urgellensem ecclesiam que ab antiquo in divinis officiis et aliis ordinacionibus multis honoribus decorata plurimum in ipsis divinis officiis diminutam et suis servitoribus destitutam et adeo desolatam et deductam ad nichilem, quod nisi celeri remedio succurratur, vix potest aliquis adiscere ut resurgat; considerantes insuper quod non nulli nostri predecesores tam episcopi prelati et alii ejusdem ecclesie qui collaciones aliquarum prebendarum in ipsa ecclesia divisim noscuntur ab antiquo habere tales quandoque posuerunt et instituerunt qui propter etatis deffectum vel alia non poterant nec sciebant onera ipsis beneficiis incumbentia subportare; propter que et alia que ad presens subticemus ex causa dicta ecclesia est ad exinacionem et destitutionem deducta. Idcirco prelibatis predictis volentes occurrere ut tenemur presenti constitucioni in perpetuum inviolabiliter observanda statuimus et sanctimus quod unusquisque canonicus et prelatus debeat in sui prima institucioni et recepcioni per se vel per procuratorem ydoneum sacrosanctis evangeliis tactis

93. Al marge: «41. 1310».

94. Al marge: «42».

jurare quod infra unum annum a sue recepcionis /8v/ die et assecucionis prebende, dignitatis vel personatus sive officii vel statorie continue numerandum faciat se ad illum ordinem seu ordinis promovere quem vel quos canonica prebenda, statoria vel dignitas ad quam recipietur ex sua institutione jure usu statuto vel consuetudine exigit vel requirit. Quod si infra premissum tempus ad ordines predictas promotus non fuerit ex tunc eidem de porcioni canonica non respondeatur nec ad comunes tractatus in aliquo admittatur nec de redditibus spectantibus ad suam dignitatem personatum vel officium vel statoriam aliquid possit percipere vel habere. Sed de ipsis fructibus redditibus et obventionibus universis et porcionem canonicam duit inde ecclesie servicium quod incumbit sue prebende vel dignitatis et alia de ipsis prout nobis et successoribus nostris ac capitulo predicto visum fuerit disponatur; jurantes nos episcopus supradictus ad sanctam Dei evangelia per nos et successores nostros hanc constitutionem illibatam servare et nullum recipere nisi promisso sacramento ab ipso prestito et recepto. Et de hoc fuit factum publicum instrumentum. Presentes fuerunt approbantes et concedentes gratanter constitutionem predictam, scilicet Raimundus Besora sacrista, Berengarius de Argilaguers et Bartholomeus ça Garriga archidiaconi, Petrus de Sancto Stephano precentor, Arnaldus de Solerio decanus, Guillemus de Apilia, Guillemus Bernardi de Lordato, Berengarius de Vilarone, Raimundus Tanchelli, Jacobus Rasi, magister Bartholomeus, Bernardus de Condaminis, Franciscus de Barbarano, magister Raimundus de Vilalta, Berengarius de Lavinera, Guillemus de Stariu, Franciscus de Besora, Berengarius Çaportela, Raimundus de Sancta Columba canonici.

*De capa processionali quam quilibet prelatus et canonicus debet facere ecclesie urgellensi cum recipitur.*⁹⁶

- [51] Anno Domini millessimo .ccc. .xi., .xvii. kalendis madii, congregato paschali capitulo per pulsationem campane ut moris est, reverendo patre ac domino Domno fratre Raimundo Dei gracia Episcopo urgellense in eodem capitulo residente, fuit statutum in perpetuum quod quicumque prelatus vel canonicus de cetero recipiatur in ecclesia urgellense antequam aliquid recipiat de sua canonica porcione vel obitibus seu de redditibus vel proventibus sue dignitatis vel canonicatus ducentos solidos pro capa processionali omni excusatione postposita solvere teneatur. Ille vero qui iam erat canonicus in ecclesia urgellense antequam fietur prelatus vel si erat prelatus⁹⁷ iam et recipiebat aliam dignitatem vel personatum in eadem ecclesia si iam solvit capam hujusmodi iterato solvere non agatur.

95. Els quatre darrers mots afegits probablement per error.

96. Al marge: «43. 1311».

97. Al marge, en lletra del segle xvii o xviii: «Prelatus».

De tribus solidis quos prepositus januarii debet solvere quolibet anno unicuique prelatorum et canonicorum pro obitu Rotberti.

- [52] Item cum Rotbertus de Arulis quondam portionarius ecclesie urgellensis multa legaverit ipse ecclesie et unum presbiterum perpetuum instituerit in eadem, prepositus januarii quo hujusmodi bona tenet solvat in die obitus ipsius Rotberti quolibet anno quolibet anno⁹⁸ unicuique prelatorum et canonicorum qui ipsius obitu interfuerint .iii. solidos pro conductu.

*De codinatione conductus prelati seu canonici mortui.*⁹⁹

- [53] Anno Domini millesimo .ccc. .x. ad certitudinem presencium et memoria futurorum. Certo certius esse constat quod in ecclesia urgellense est observatum a tanto tempore citra quod contrarii memoria non existit quod si prelatus vel canonicus ecclesie urgellensis dimitat pro obitu suo anno quolibet faciendo /9/ totam suam canonicam porcionem dare sexaginta solidos pro claustrum vel solvere non tenetur tricennarium vero hospitalis canonicorum deducitur de prehabita canonica porcione. Verum si non dimitat nisi mediam canonicam porcionem pro obitu suo in hoc casu capitulum et recipit de alio medio conductu qui spectat ratione prevulegii [sic] ad canonicum mortuum vel prelatum .lx. solidos pro claustrum et tricennarium hospitalis et hujusmodi .lx. solidos sequuntur illam mediam canonicam porcionem que datur pro obitu faciendo canonici vel prelati. Preterea sive canonicus vel prelatus sepeliatur in claustrum sive alibi si non relinquat ut est dictum pro obitu suo nisi medium conductum tunc dare tenetur .lx. solidos pro claustrum predicto et etiam tricennarium. Quiquidem .lx. solidos et tricennarium deducuntur de medio conductu canonici et prelati ut superius continetur.

*De confraternitate que est inter prelatos et canonicos ecclesie urgellense et palentina et Appamiarum ecclesiarum.*¹⁰⁰

- [54] Anno dominice Incarnationis millesimo .ccc. .xxv. in presencia reverendi patris in Christo et domini Domni fratris Raimundi Dei gratia urgellensis episcopi et ejusdem venerabilis capituli, in pleno paschali capitulo existencium, fuit ad eorum et omnium futurorum prelatorum et canonicorum dicte urgellensis ecclesie reductum certitudinem et memoriam sempiternam quod antiquis temporibus retroactis fuit connexitas seu confraternitas statuta inter urgellensem ecclesiam et ecclesiam palentinam, intervenientes domino comite urgellense qui in ecclesia Vallisoleti extitit et est antiquitus tumultus, propter quamquidem confraternitatem canonici et prelati urgellensis ecclesie cum ipsis ad palantinam contigit ecclesiam causa peregrinacionis vel alia confluere vel inde transitum facere, debent

98. Els dos darrers mots probablement repetits per error.

99. Al marge: «44. 1310».

100. Al marge: «49. 1325».

in ipsa percipere libere inhabere¹⁰¹ canonicam porcionem diebus singulis, panis, vini, denariorum et aliorum sicut debetur singulis canonicis ejusdem ecclesie palentine residenciam facientibus in eadem, quam valent percipere quamdiu in ibi trahent moram et eis placuerit remanere.¹⁰² Et hoc idem de episcopis, prelati et canonicis ecclesie palentine servatur et debet servari in dicte fraternitatis observanciam et paritatem in ecclesia urgellense. Hec prepositi urgellensis ecclesie ex hoc moleste gerant cum experientia docuerit dominum urgellensem episcopum et capitulum supradictum predictam servari et fieri debere, testante et referente venerabili et discreto Arnaldo Guillemo de Lordato, sacrista predictae urgellensis ecclesie, cui in palentina ecclesia personaliter existenti dum ibat in servicium domini Sabinensis sedis Apostolice in partibus Hyspanie legati¹⁰³ fuit ex causa et vigore hujusmodi confraternitatis tradita dicta canonicalis porcio et per eum aliquibus diebus recepta in prefata ecclesia palentina libere et sine rubore vel molestacione dicti capituli dicte ecclesie palentine, a quo dicta confraternitas quin fuerit sic extitit minime denegata sed potius roborata. Et eandem confraternitatem habet cum ecclesia Appamiarum.¹⁰⁴

*De ordinacione seu constitucione .ii. scolarum et de officio quod ipsi habent facere in ecclesia urgellense.*¹⁰⁵

- [55] Anno Domini millessimo .ccc. .xii., pridie kalendis aprilis, congregato generali paschali capitulo per pulsacione campane ut moris est domino episcopo in eodem capitulo residente fuit per dictum dominum episcopum et capitulum concorditer concessum et irrevocabiliter ordinatum quod provanariam quam Petrus Pallariensis quondam tenebat habeant de cetero .ii. scolares qui inventi sint ad servicium ecclesie per maxime indigere. Quiquidem scolares equis porcionibus proveneriam habeant supradictam. Predicti etiam scolares teneantur /9v/ necessario omni excusacioni et excepcioni postponitis et remotis facere infrascripta, videlicet quod omnibus diebus sabbatinis rigent et mudent claustrum et chorum a festo Ramispalmarum usque ad festum Omnium Sanctorum, exceptis illis festivitatibus et diebus quibus janitores tenentur facere supradicta. Insuper dicti scolares teneantur pulsare campanulas chori in horis diurnis pariter et nocturnis quociens opus erit. Et teneantur etiam portare candelabra cum cereis vel candelis quociens occurrerit faciendum. Sint etiam

101. Al peu del corondell, en escriptura del s. xvii o xviii: «Nota que lo any 1316 fou concedida a Guillelmo de Lordato presencia per un any, que sens dupte seria per lo motiu de acompanyar lo legat del Papa. En lo llibre de resol. cap. dicti anni fol. 32 retro».

102. Al marge dret, en escriptura del s. xvii o xviii: «Confraternitat ab las ecclesias de Palatin en Spanya y de Pamies en Fransa».

103. Al marge dret, en escriptura del s. xvii o xviii, i després d'un fragment esborrat: «V. Eundem librum fol. 27 ubi disenti verbis habetur hoc statutum».

104. Al marge dret, en escriptura del s. xvii o xviii: «Pamias».

105. Al marge: «1312».

obligati dicere in choro antiphonas, versiculos et benedicamus et responsoria in ordine vicis sue. Et preterea teneantur portare litteras capituli intra Urgelletum suis sumptibus ad mandatum decani, difficultate qualibet expulsa penitus et remota. Intersint etiam indesinenter in choro et in ecclesia horis diurnis pariter et nocturnis. Si autem predicti scolares que premissa sunt facere neglexerint adimplere eo ipso sint a percepcione ipsius provanerie suspensi donec capitulum suspensionem hujusmodi duxerit revocandam. Preterea volumus et concorditer ordinamus quod predicti duo scolares recipiant semper in festis dupplicibus sicut cereti scolares de minori choro in pane et vino et denariis suam canonicam porcionem.

*Item de constitutione aliorum duorum scolarium et de officio eorundem.*¹⁰⁶

- [56] Anno Domini millessimo .ccc. .xvii., congregato capitulo per pulsacionem campane ut moris est, domino episcopo in eodem capitulo residente, fuit per dictum dominum episcopum concorditer et capitulum concessum et comuniter ordinatum quod provaneriam quam Ferrarius de Maylolins presbiter quondam obtinebat in ecclesia urgellense habeant de cetero duo scolares quicquid porcionibus provaneriam habeant antedictam. Predicti etiam scolares teneantur una cum duobus scolaribus ad similia per capitulum jam institutis facere necessarium, omni excusacione et excepcione postponitis et remotis, hec que sequuntur, videlicet quod omnibus diebus sabbatinis rigent et mudent claustrum, capitulum et chorum a festo Ramispalmarum usque ad festum Omnium Sanctorum, exceptis illis festivitatis et diebus quibus janitores tenentur facere supradicta. Insuper dicti scolares teneantur pulsare campanulas chori in horis diurnis pariter et nocturnis quociens opus erit. Et teneantur eciam portare candelabra cum cereis vel candelis quociens occurrerit faciendum. Sint etiam oblicati dicere in choro antiphonas versiculos et benedicamus et responsoria in ordine vicis sue. Et preterea teneantur portare litteras capituli intra Urgelletum suis sumptibus ad mandatum decani difficultate qualibet expulsa penitus et remota. Intersint etiam indesinenter in choro et in ecclesia horis diurnis pariter et nocturnis. Si autem predicti scolares que premissa sunt forsintan neglexerint adimplere eo ipso amittat si in matutinis defecerint unum denarium quilibet; si in missa defecerint majori sive in missa obituum vel processione ejusdem alium denarium quilibet amittat; si autem in vesperis et completorio et hora nona alium denarium quilibet amittat pro qualibet hora qua defuerint vel defuerit aliquis ipsorum. Preterea tenantur associare diachonum et subdiachonum dum ibunt et redibunt pro epistola et evangelio cantando. Et quod intersint celebracioni misse matutinalis. Quoquidem pena aplicetur preposito servienti quam prepositus qui tunc fuerit

106. Al marge: «47. 1317».

propria possit auctoritate retinere. Super predictis vero litteris portandis habeant se alternatis vicibus predicti scolares juxta voluntatem et mandatum capituli vel decani /10/ aliter alita possit eis provaneria hujusmodi emparari et ex ea conducti nuncios qui portet litteras supradictas. Preterea fuit ordinatum et statutum quod predicti scolares recipiant semper in festis duplicibus sicut ceteri scolares de minori choro in pane vino et denariis suam canonicam porcionem.

*Statutum de secreto capituli qualiter teneri ab unoquoque debetur.*¹⁰⁷

- [57] Anno Domini millessimo .ccc. .xiiii., die intitulata pridie idus aprilis, nos frater Raimundus Dei gracia urgellensis episcopus, congregato nostro paschali capitulo per pulsacionem campane ut moris est in ecclesia urgellense, attendentes quod ex revelacione eorum que in nostro capitulo agitantur et agitata fuerint multa pericula et dapna nedum ecclesie et capitulo nostro, ymmo singulis personis de capitulo advenerunt; attendentes etiam quod ex secreto capituli multa comoda venient in futurum; ideo providentes utilitati ecclesie, statuimus et irrevocabiler de tocius nostri capituli supradicti assensu et voluntate perpetuo ordinamus quod de cetero teneatur secretum per nos et quilibet de capitulo cujuscumque gradus, dignitatis seu condicionis existentem,¹⁰⁸ videlicet quod quocumque prelatus et canonicus proponat aliquid in capitulo et dixerit «hoc dico sub secreto capituli», illud secretum teneantur omnes de capitulo servare, et nulli debeant verbo vel colore quocumque quesito de extra capitulum nec etiam de capitulo nisi presens fuerit in capitulo quando tale secretum propositum fuerit revelare scientur, nisi illi qui sit de juratis cui etiam per revelantem sub secreto capituli quicquid revelari contigerit reveletur. Hec etiam illi qui fuerit de juratis revelare debeat sive audeat de cujus negotio aliquid in capitulo peragatur. Quodquidem statutum per nos et successores nostros et prelatos et canonicos urgellensis ecclesie presentes et futuros volumus juramento prestito observari. Et hujusmodi juramentum unusquisque in sui prima institucione prestare teneatur antequam sibi respondeatur de sua canonica porcione. Et ille qui hujusmodi statutum non juraverit observare ad nullus tractatus capituli donec juraverit admitatur; monentes nichilominus omnes et singulos de capitulo presentes et futuros primo .ii^o. tercio ut nil de secreto capituli alia quam supra dictum est revelent seu revelare presumant. In facientes vero contrarium premissa monitione predicta excomunionis sentenciam proferimus in hiis scriptis, a quaquidem sentenciam talis non possit per nos vel successores nostros absolvi nisi in presencia nostri capituli predicti. Et nos dictus episcopus promittimus et ad sancta Dei evangelia coram nos posita juramus secretum predictum

107. Al marge: «48. 1314».

108. Al marge dret, en escriptura del s. xvii o xviii: «tant dignitat com canonge pot proposar en capitol y lo secret de capitol».

servare et nullum qui dictam excomunionis sententiam inciderit absolvi nisi in presencia capituli ut est dictum.

*Per quos aprobatum extitit et juratum.*¹⁰⁹

- [58] Presentes fuerunt in dicto capitulo et premissum statutum servare jurarunt venerabiles Arnaldus Guillemi de Lordano sacrista, Johannes Rogerii archidiaconus, Guillemus de Apilia archidiaconus, Bartholomeus Garriga decanus, Odo de Fuxo precentor, Ferrarius de Barberano, Guillemus Bernardi de Lordato, Raimundus de Vilalta, Galcerandus de Costa, Raimundus de Sancta Columba, Jacobus Rasi, Jacobus Agaça, Poncius de Vilarone, Berengarius de Vilarone, magistri Bartholomeus et Raimundus de Vilalta, Johannes Sobirani, Franciscus de Besora, Stephanus de Puteoclauso, Guillemus Pallariensis, Berengarius de Portella, Berengarius de Portella¹¹⁰, Guillemus de Albi et Gispertus Albarici canonici, Petrus de Sancta Eulalia archidiaconus major, Bernardus de Morlanis archidiaconus de Ger alias de Berga et Raimundus /10v/ de Argelageriis urgellensis canonicus, Bernardus de Aragallo et Raimundus Trebayla canonici urgellenses.

*De institutione facta quod in Sede urgellense de cetero magister in gramaticalibus habeatur.*¹¹¹

- [59] Item fuit statutum in perpetuo ordinatum per dominum episcopum et capitulum quod provaneria quam Raimundus Bernardi laycus in dicta ecclesia obtinebat de cetero convertatur per capitulum magistro in gramaticalibus ydoneo qui continue legat et legere teneatur in Sede urgellense successive post magistrum Ferrarium de Fuylano qui nunc dictam provaneriam ex collacione capituli obtinet cum onere infrascripto, videlicet quod teneatur facere continuam residenciam in Sede et docere canonicos et eorum familias ac etiam prelatorum dicte ecclesie urgellensis sine aliquo salario, et quod dictus magister teneatur interesse diebus dominicis et festivis horis diurnis dicte ecclesie nisi fuerit prepedicione legitima prepeditus. Qui magister recipiat ultra suam provaneriam in festis dupplicibus sicut ceteri clerici de majori choro in pane, vino et denariis suam canonicam porcionem.

De institutione medici phisici.

- [60] Fuit insuper ordinatum in perpetuo statutum quod conductus Helemosine sic ab antiquo vulgariter nuncupatus sic in perpetuum dividatur, videlicet quod medietas integraliter tam de pane, vino, nectare, nebulis et denariis detur et conferatur per capitulum uni

109. Al marge dret, en escriptura del s. xvii o xviii: «legatur alia constitucio cum solu buier [sic] folio .liiii.».

110. Els darrers mots probablement són repetits per error.

111. Al marge dret, en escriptura del s. xvii o xviii: «vide alia infra folio .lvi. cum salububer.».

medico ydoneo in arte medicine experto qui teneatur facere residenciam in Sede et curare de prelatiis et canonicis et eorum familiis in suis infirmitatibus quocienscumque opus fuerit, de die et de nocte, sine aliquo salario. Et talis medicus sine licencia capituli seu decani non audeat recedere a Sede nisi eadem die qua recesserit duxerit ad eandem remeandum, ita quod nunc nullus in Sede canonicus infirmetur verum nil in cura cuiuscumque canonicus vel prelati dictus medicus ponere teneatur nisi tamen ministrare de arte sua.

De promissione facienda capellano sancti Nicholay.

- [61] Item de alia medietate dicti conductus fuit statutum in perpetuo ordinatum quod dictam medietatem recipiat depositarius capituli vel ille que capitulum duxerit deputandum qui habeat providere ex eadem medietate de mandato decani vel capituli capellano sancti Nicholai in victu et in quadraginta solidos pro vestitutu [sic] prout ab antiquo est fieri consuetum, et in aliis necessariis hospitalis capituli prout capituli duxerit ordinandum.¹¹²

*De onere quo venduntur redditus ecclesie urgellensis et quomodo prepositus vel tenens aliquid de comuni habeant notificare decano et precentori infra mensem a die dampni dati, alia debeant satisfacere integraliter de hiis omnibus in quibus tenentur capitulo.*¹¹³

- [62] Item anno Domini millesimo .ccc. .xvii., die intitulata .xvii. kalendis may, in paschali capitulo decanus et capitulum ecclesie urgellensis existentes statuerunt et innovarunt quod omnes prepositi et tenentes aliquid de comuni habeant quicquid de capitulo levaverint in omni casu ad eventum suum, excepta guerra ecclesie urgellensis et iusticia contra invasores et raptores bonorum et rerum ecclesiasticarum. Adicientes quod postquam prepositi seu arrendatores recolliverint penes se fructum prepositurarum si prepositi vel tenentes aliquid de comuni dixerint se aliquid amisisse propter guerram hoc teneatur probare coram decano et precentorem. Qui receptis testibus possint hoc summarie capituli nomine diffinire, qua diffinitione per eos domini decanum et precentorem factam /11/ super eo nec prepositus nec capitulum ulterius audiat ire, sed immediate emenda habeat fieri vel empara prout per ipsos decanum et precentorem fuerit diffinitum omni appellatione et contradiccione cessante. Ita tamen quod prepositi vel tenentes aliquid de comuni de amissionibus hujusmodi querelam vel notificacionem coram predictis preponere habeant infra mensem a tempore dampni dati, aliter quod nullam excusacionem possint pretendere de faciendo servicio et complendo. Et si decanus et precentor vel eorum alter tempore querele abfuerint, possit alium vel alios capitulum subrogare.

112. Al marge dret, en escriptura del s. xvii o xviii: «Hospital del Capítol».

113. Al marge esquerre: «1317».

*De precepcione fructuum facienda per canonicum mortuum vel religionem ingressum.*¹¹⁴

- [63] Cura et sollicitudo pastoralis officii hoc exigit ut ea que statuta sunt ab honorem Dei bonum statum ecclesie et comodum animarum modis quibus melius et utilius poterit obseruentur; ideo nos frater Raimundus Dei gracia urgellensis episcopus pulsata campana ut moris est ad paschale capitulum celebrandum in eo personaliter residentes; attendentes constitutionem per felicis recordacionis dominum Aprilem predecessoren nostrum in mea ecclesia editam qua cavetur quod quilibet dignitatem, personatum, canonicatum in simplicem vel capellaniam aut matutinarium habens in ecclesia urgellense qui de numero fuerit in eadem et vocem in capitulo habuerit quod post obitum suum vel religionis ingressum in quantumque parte anni obierit vel religionem intraverit per totum annum sequentem proxime et in eadem die completam totam porcionem jamdictam sicut eam vivum percipiebat haberet, et redditus suos alios universos videlicet medietatem sue porcionis canonicæ pro suo aniversario in dicta ecclesia faciendæ; aliam vero medietatem ad suam voluntatem faciendam si fore factam ad honorem Dei salutem et comodum animarum. Considerantes etiam per saluberrimam novi iuris edicionem per sanctissimum patrem in Christo ac dominum nostrum Johannem superna providente clemencia Papam XXII postmodum subsequatam, per quam circa hec moderamen statuerit infrascriptum quod novus canonicus in aliquo hujusmodi beneficiorum successor ut ad impendendum dicto beneficio debitum servicium ibidem debeat residere relicta ei cui obtentu consuetudinis privilegii vel statuti fructus primi anni seu annale debebantur, summa pro qua beneficium hujusmodi vacacionis consuevit in decima solucione taxari si ipsam summam id cui dictum annale competit habere maluerit residuum totale obtineat vel altero dictum residuum exigente, idem successit firmam obtineat prenotatam. Aut in ecclesiis in quibus decima taxatio non est facta servetur quod fructum et obtenciones beneficii hujusmodi quod in decima solvere consuevit per medium dividantur. Medietas cedat ipsi consuetudinis privilegio vel sca(...)nicenti. Alia vero ipso novo successor cessura, nisi ubi alter ipsorum sua medietate vellet esse contentus, quo casu transire debeat ipse nolentis medietas ad volentem. Cuppientes observando reverenter ipsius juris novi sancionare prout decet ac benignam provisionem pro bono statu ipsius ecclesie nostre et relevandis necessitatibus dictorum beneficiorum ejusdem constitutionem prefatam paterna providencia misericorditer adjuvare, de voluntate et expresso consensu tocus nostri capituli urgellensis habeant constitutionem dante domino valitura per nos et successores nostros statuimus sollempniter ordinando quod constitutione prefata in perpetuum dicti novi /11v/

114. Al marge esquerre: «1321». Una mica més avall, en escriptura del s. xvii o xviii: «Media annata per los Capitolars».

jurisdiccione non ceditur in suo robore duratura, ipse canonicus moriens vel religione ingrediens integraliter primo anno percipiat medietatem reddituum quos perciperet vivens aut in seculo remanens et residenciam faciens in ecclesia urgellense cum in hiis partibus non sit taxatio decimarum. Et novus successor aliam medietatem si residenciam faciat aut aliter sibi competat ex privilegio aut de jure alia integraliter deffuncto cedat pro toto anno illo in qua tum successor novus fructus non perciperet supradictos. In secundo vero anno percipiat deffunctis vel religionem ingrediens si quod et inquantum per edicionem novi juris perditit primo anno; proviso quod servicia incumbentia beneficiis que dictus deffunctus aut religione ingressus habeat faciat quilibet pro rata fructuum quos in primo vel secundo anno fuerit perceptum; ceteris capitulis istius constitutionis nisi forte dicte juris novi edicionis contradicerent in sua firmitate per omnia permansuris. Nec moleste ferat prelatus seu canonicus novus vel qui de novo realiter receptus fuerit; si per duos annos a percepcione sue medietatis porcionis canonicè suspendatur cum post mortem suam sic per tantumdem tempore eadem ad salutem sue anime precepturus. Facta fuit hec constitucio et firmata per dictum dominum episcopum et prelatos et canonicos qui in dicto loco pro celebratione paschalis capituli erant ipsum capitulum celebrantes anno Domini ab incarnatione millessimo .ccc. .xx. primo.

*De salario prelatorum vel canonicorum legatorum pro negociis ecclesie urgellensis.*¹¹⁵

- [64] Anno Domini millessimo .ccc. .xxiii. congregato venerabili capitulo ad pulsacionem campane in loco solito ut moris est, reverendo patre ac domino fratre Raimundo Dei gracia episcopo in eodem capitulo presidente ipsi dominus episcopus et capitulum constituerunt quod prelatus vel canonicus qui pro negociis ecclesie legatus fuerit qui alia ex debito si fuerit prepositus ire non tenetur habeat ultra suam canonicam porcionem si canonicus fuerit et duo animalia duxerit .x. solidos pro quilibet die; sed si fuerit prelatus et ducat tria animalia .xv. solidos pro qualibet die habeat; si vero duo tamen animalia ducat sibi ut canonico de salario satisfiat. Et quid si predictis que deputata sunt prelato et canonico legato compenset idem legatus et contentari debeat cum dicto salario de omni logerio ipsorum animalium et omnium que sequantur et associant eundem et de cibariis et aliis que eundo, stando et redeundo sibi et sequentibus ipsorum fuerint necessaria, ita quod nil aliud ex causis predictis nisi dictum salarium dumtaxat possit pro quo vis viagio ab ipso capitulo petere vel habere.

*Pronunciacio facta super quibusdam bonis prepositure amissis et perditis occasione guerre non cum ecclesie urgellense.*¹¹⁶

- [65] In Dei nomine nos Petrus de Sancta Eulalia archidiaconus major et Raimundus de Boxados archidiaconus Celsone et de Arcibus in

115. Al marge dret: «1323».

116. Al marge dret: «1325».

ecclesia urgellense comissarii in questione subscripta a venerabili urgellense capitulo deputati per litteras suas continentie subse-quentis: venerabilibus et cetera, audientes et diligenter discussis rationibus utriusque partis et super eis plenaria informacioni accepta tam ex constitutionibus quam ex antiquis observanciis ecclesie urgellensis et aliis legitimis indiciis pro veritate investiganda tam juris quam facti cogitato etiam prudentium consilio, auctoritate meliori qua fungi possumus in hac parte dicimus et pronunciamus predictum venerabile capitulum urgellensem non teneri dicto sacriste et preposito ad aliquam emendam seu sa/12/tisfaccionis seu compensacionis ad missionem pro dapno sibi dato ex qualibet tala facta seu alia in bonis dicte prepositure in guerra predicta fructibus sibi cedere debentibus non separatis a partibus colonorum, nec per dictum preporitum vel alium ejus nomine collectis vel preceptis nec super hiis eum teneri eidem ad justiciam faciendam, cum dicta guerra dici non possit seu censi guerra ecclesie urgellensis, de qua sola capitulum teneri dinoscitur prepositis prout est notorium ex statutis seu ordinationibus dicte ecclesie urgellensis, nusquam tamen ex quolibet dampno illato prepositis ob quascumque guerras seu discensiones inter barones seu milites vel alios quomodolibet contingentes actenus [sic] est repertum teneri de aliquo capitulum memoratum. Et sic de more ipsius ecclesie comperimus observatum, dicimus tamen et pronunciamus quod de bladis per dictum prepositum vel alios ejus nomine jam preceptis et collectis a parteque laboratorum separatis que prout reperimus ex informacione predicta fuerunt et sunt occupata et detenta contra voluntate dicti prepositi in castro de Livia occasione dicte guerre, adeo quod non licuit nec licet eidem quantumcumque posse suum fecerit et diligenciam omnimodam circa hoc adhibuerit ipsa blada de dicto castro extrahere seu asportare nec ipsis bladis a toto ipsi principio aliter uti pro suo libito voluntatis, premissum capitulum eidem sacriste et preposito teneri ad faciendum et observandum justiciam consuetam secundum statuta et observancias ecclesie memorate declarantes nichilominus sicut hoc causa et quemcumque per alium prepositum, dictum prepositum mox teneri ad faciendum servicium dicte prepositure integrum et completum ipsi capitulo sibi dictam justiciam observari sibi scilicet contendendo litteras super ipsa justicia oportunas. Lata fuit hec pronunciacio seu declaratio anno Domini millesimo .ccc. .xxv.

*De ministerio faciendum pro quolibet prelato seu canonico aliter quam in Sede urgellense decedente.*¹¹⁷

[66] Anno dominice Incarnacionis millesimo .ccc. .xxvi., die .iiii. nonis aprilis, congregato paschali capitulo venerabilis ecclesie urgellensis

117. Al marge esquerre: «1326». Al dret, en lletra del segle XVIII: «Constitucio quod quamprimum habebitur noticia transitus seu mortis alicujus Prelati seu Canonici et dimiserit suam integram porcionem, quae dicit grossa, celebretur missa pro anima ipsius».

pulsata campana ut est moris, fuit per ipsum venerabile capitulum residente ibidem reverendo patre in Christo ac domino domno fratre Raimundo Dei gracia urgellense episcopo statutum et ordinatum concorditer ad honorem Dei et alme Virginis, animarum remedium et devocione populi excitandam, quod deinceps perpetuis futuris temporibus quancumque prelatum seu canonicum ecclesie urgellensis decedere contigerit et ecclesiastice sepulture tradi alibi quam in civitate Sedis urgellensis quam primum de morte ejus habebitur noticia in ecclesia urgellense ipsa die noticie habite si hore ad sic oportunitas fuerit aut in die sequenti fiat in ecclesia urgellense pulsatio consueta campanarum ac si sub ipso tempore ipse prelatum vel canonicus in civitate ipsa migrasset nec non celebretur et celebrari debeat pro anima ipsius missa sollempnis sicut in die obitus seu sepulture prelatorum vel canonicorum in civitate predicta decedencium fieri consuevit. Ita videlicet quod ipsa die qua predicta missa celebrabitur si prelatum vel canonicus alibi decedens relinquerit integraliter suam canonicam porcionem fiat distribucio lx solidorum inter prelatos et canonicos qui in dicta missa presentes fuerint secundum quod in aliis obitibus est fieri consuetum. Si veri dimiserit dimidiam partem sue canonicæ porcionis quod fiat /12v/ partitio .xxx. solidorum inter ipsos prelatos et canonicos qui in ipsa missa personaliter intererunt. Et eandem constitutione extendi quo ad prelatum et canonicum hic decedentem voluerunt habere in omnibus roboris firmitatem.

De servitore et recepcione seu presentacione ejusdem fienda decano.

- [67] Item fuit statutum quod quilibet prepositorum in prima die mensis sui quo serviturus est presentet decano servitore suum per quem intendit servitium facere sui mensis qui jurare in manibus decani teneatur quod fideliter in scribendo datas et alia in ipso servicio se habebit idem faciat dictus prepositus si alium in ipso mense servitorem duxerit subrogandum ac quociens talem servitorem contigerit inmutari alia si de datis fuerit questio inter prepositum et canonicum quot fuerint facte pene dicto preposito indictæ scutiferi canonici vel recipienti pro eo canonicam porcionem simplici verbo cedatur.

*De innovacione statuti illius quod quilibet habens statoriam racione cujus habet missam majorem celebrare haberet ponere certum quod ut ipso statuto continetur infra. ¶ Item de innovacione ejusdem inquantum tangit eos quo habent missas et evangelium et epistolam cantare.*¹¹⁸

- [68] Anno dominice incarnationis millesimo .ccc. .xxvii. cum cura et sollicitudo pastoralis officii hoc exigat ut que statuta sunt ad bonum statum ecclesie et divini cultus sollicitudinem modis quibus melius et utilius fiant et etiam observentur; idcirco nos Arnaldus Dei gracia

118. Al marge esquerre: «1327», i una mà que l'assenyala. Una mica més avall, en escriptura del s. xviii: «Arnaldus episcopus et Raymundus».

urgellensis episcopus attentendes constitucione per dominum fratrem Raimundum bone memorie predecessorem nostrum editam in nostra ecclesia urgellense qua canetur quod quilibet habens statoriam racione cuius majorem missam teneatur celebrare et fuerit impeditus quominus possit ipsam septimanam facere quod tenetur sine requisicione aliqua die immediate precedente septimanam qua debet incipere in manu decani deponere et successorum suorum seu illius cui ipse decanus comiserit locum suum quindecim solidos monete de terno turribilis convertendos in servicium altaris beate Marie pro septimanam predictam quod habeatur excusam quantum ad servicium ad quod faciendum stator pro statoria sua in eadem septimana scit se efficaciter obligatum secundum quod hec et alia plenius et latius continentur in constitucione inde facta que incipit «Noverint universi quod nos frater Raimudus» et cetera, quod sicut tunc tenebantur deponere predicti statores quindecim solidos quod nunc deponant viginti solidos predictae monete; et illi qui tenebantur solvere et deponere pro evangeliiis .xviii. denarios nunc tenantur solvere et deponere .ii. solidos et qui pro epistola .xv. denarios modo dent et deponant .xviii. denarios in manu dicti decani seu illius cui in hoc ipse comiserit vices suas. Predictas vero addimus quantitates ut volentes divino cultui deservire ad hoc facilius et curiosius inducantur. Per predicta autem addimenta per nos facta de voluntate capituli nostri predicti non intendimus aliis qui in dicta constitucione continentur in aliquo derogare, sed alia omnia remaneant in sua roboris firmitate, retenta nobis in predictis et aliis iurisdictione ordinaria et etiam potestate quibus per predicta non intendimus sicut nec decet in aliquo derogare.

De institucione comunis servitoris.

- [69] Item cum invenerimus quod prepositi negligenter se habent in servicio prepositurarum suarum canonice faciendo ac in festivitibus et completoriis deferentes tam in vino quam in pane modum solitum et antiquum, idcirco in eodem paschali capitulo nemine discrepante ab omnibus ordinatum extitit et concessum quod amodo sic unus servitor comunis qui presit per quem fiat servicium per annum integraliter supradictum et quod anno quolibet in paschali capitulo / 13/ eligatur et quod juret in manu decani quod bene et fideliter serviet ac faciet ea que incumbunt servicio supradicto. Et prepositus quilibet det et dare teneatur eidem servitori pro labore suo in quolibet mense .xv. solidos et in fine quinque solidos. Et quicumque prelatus vel canonicus de novo receptus eidem servitori det et dare teneatur vestes de corpore suo que jam eidem servierint et quod tam prepositus ad solvendum predictos .xv. solidos quam prelatus vel canonicus de novo receptus ad dandum dictas vestes per emparam distingantur. Et ibidem ad predictum servicium faciendum fuit deputatum per dictum capitulum Petrus de Sobiratis presbiter qui in manibus decani juravit predicta omnia bene et fideliter adimplere.

*De modo observando in capitulo quomodo se habeant cum hiis qui aliquam eis petunt gratiam.*¹¹⁹

- [70] Anno Domini millesimo .ccc. .xvi., die intitulata .xvii. kalendis may, congregato capitulo paschali per pulsacionem campane ut moris est in ecclesia urgellensi, domino fratre Raimundo Dei gracia episcopo in eodem capitulo residente ipsi dominus episcopus et capitulum statuerunt et ordinarunt in eodem capitulo quod si gracia petatur alicujus de capitulo quod ille cujus occasione petetur extat et cedat capitulo donec capitulum super petitione illa deliberaverit quoquomodo.

*Constitutio de bannitis in locis domini episcopi seu capituli non sustinendis aliquo modo.*¹²⁰

- [71] Anno Domini millesimo .ccc. .xviii., die intitulata kalendis may, congregato paschali capitulo per pulsacionem campane ut moris est residente reverendo patre in Christo domino fratre Raimundo Dei gracia urgellense episcopo fuit ordinatum in perpetuo statutum per dictum dominum episcopum et capitulum quod dominus episcopus seu ejus bajulus minime sustineant in villa Sedis seu in aliis locis episcopalibus bannitos seu male factores aliquorum locorum prepositurarum dicti capituli, ymmo cum requisiti fuerint eos teneantur remittere et tradere eisdem prepositis seu eorum bajulis sub fide custodia de comisso per eos crimine seu criminibus secundum justiciam puniendos cum etiam hoc de jure observari debeat et fieri. Et versa vice prepositi locorum prepositurarum seu eorum bajuli male factores seu bannitos dicte sedis cum ad ipsa lica iidem male factores fugierint ad requisicionem ipsius sedis bajuli vel domini episcopi eos sibi juxta formam premissam absque difficultate qualibet remittere teneantur.

*De illis qui habent dare certam quantitatem pro obitu faciendo.*¹²¹

- [72] Anno Domini millesimo .ccc. .xxviii., idus aprilis, congregato capitulo per pulsacionem campane ad paschale capitulum ut moris est, domino Arnaldo Dei gracia urgellense episcopo in eodem capitulo residente; ut in ecclesia urgellense divini cultus floribus facundetur et corda fidelium ad id fervencius inducantur fuit statutum perpetuo et eciam ordinatum quod quicumque deinceps status cujusque existat dare voluerit capitulo urgellensi quadraginta libras Barchinone pro uno obitu faciendo annis singulis pro animabus illorum pro quibus per donantem extiterit ordinatum, quod capitulum teneatur dare et assignare de bonis comunibus abitibus [sic] assignatis .xxx. solidos perpetuo qui dividantur et distribuuntur die predicta obitus inter prelatos et canonicos qui presentes fuerint in eodem in vesperis, matutinis et missa secundum quod in obitibus prelatorum et canonicorum est fieri consuetum, et pulsetur sollemniter in dictis

119. Al marge esquerre: «1316».

120. Al marge esquerre: «1318».

121. Al marge esquerre: «1328».

obitibus pari modo. Et quod predicte .xl. libre caute recondantur in loco tuto per decanum et capitulum et fideliter conserventur pro redditibus emendis tamen qui uniantur et aplicentur predictis redditibus comunibus obitibus deputatis nec ex quantumque necessitate ultra urgellense ecclesie contingente predicte .xl. libre modo aliquo in alios usus converti debeant sive possint sed ad predicta ut superius est ordinatum inviolabiliter observentur.